

katsaus

KARI E. TURUNEN	3	Kenen ehdoilla
PAAVO KORTEKANGAS	5	Taivasperintö ja me
JUHANI KIVELÄ	10	EVAn kulttuuri-politiikasta
TAPANI SIHVOLA	16	Ars Mammona — taide talouden toimialaksi
JUHANI PIETARINEN	18	Lyhyt analyysi Pentti Linkolan vihreän liikkeen tavoiteohjelman sisältämästä päättelystä
LAURI HOLOPAINEN	21	Itsepuolustusta vai filosofista liikuntaa — mihin aikido ja muut budo-lajit kasvattavat?
ERKKI HAARANEN	28	Dualistinen kulttuuri — ongelmien perusta

5.1986

KRIITTINEN KORKEAKOULU

26. vuosikerta

JULKAISIJA	<i>Kriittinen korkeakoulu ry.</i>
TOIMISTO	<i>Meritullink. 9 D 31, 00170 Helsinki Avoinna 9-16 Puhelin 633 898 Postisiirtotili 715 56-0</i>
TOIMITTAJAT	<i>Kari E. Turunen päätoimittaja Asta Haapalainen toimitussihteeri Sini Piippo toimittaja</i>
TILAUKSET	<i>70 mk/vuosi, 6 numeroa vuodessa</i>
IRTONUMEROT	<i>á 15 mk, Kriittisen korkeakoulun toimisto, Akateeminen kirjakauppa, Suomalainen Kirjakauppa, Porthanian paperikauppa, Kampus-kirja, Jyväskylä</i>
ILMOITUKSET	<i>1/1 sivua 900 mk, 1/2 sivua 500 mk, 1/4 sivua 300 mk</i>
PAINO	<i>Yliopistopaino</i>
LADONTA	<i>Suomi-latomo</i>

KRIITTINEN KORKEAKOULU on vuonna 1968 perustettu yksityinen valtion tuella toimiva kulttuurikeskus, joka

- tarjoaa virikkeitä kaikille aikamme ongelmista kiinnostuneille
- antaa uusia näkökulmia todellisuuden ymmärtämiseen
- järjestää tilaisuuksia eri aatteiden, oppien ja mielipiteiden kohtaamiselle
- tarjoaa kiinnostuneille mahdollisuuksia itsensä kehittämiseen.

SIHTEERISTÖ *Esko Paakkola (yleissuunnittelu ja ohjelmatoiminta)
Asta Haapalainen (tiedotus)
Liisa Kiesiläinen (kasvatuskulttuuriprojekti)
Terttu Lemström (toimisto)
Sini Piippo (kolumnipalvelu)
Martti Tuomola (Inhimillisen kasvun seminaari)*

JOHTOKUNTA *Johtaja Tapani Sihvola (puheenjohtaja), professori Eino Heikkinen,
toiminnanjohtaja Aira Heinänen, akateemikko Oiva Ketonen,
suunnittelupäällikkö Markku Lehto, professori Erkki Lähde,
kirjailija Matti Paavilainen, filosofian lisensiaatti Panu Rajala,
toimitussihteeri Perttu Rastas, professori Singa Sandelin,
osastopäällikkö Kalevi Suomela, professori Reijo Wilenius*

Kriittisen korkeakoulun jäsenmaksu 40 mk/vuosi, ainaisjäsenmaksu 400 mk

Katsaus on Aikakauslehtien liiton jäsen.

Katsauksen artikkelit ovat vapaasti lainattavissa, mikäli lähde mainitaan.

Kenen ehdoilla?

Uskon, että jokaisessa ihmisessä elää vapauden ja riippumattomuuden paine. Mutta muut paineet vain ovat yleensä vielä voimakkaampia. Jos yksilö pyrkii säilyttämään yksilöllisen otteensa ja näkemyksensä jossain yhteisössä tai laitoksessa, hän joutuu raastaviin sisäisiin kamppailuihin, vaikka välttäisikin jotenkin ulkoiset taistelut.

On todella luonnollista, että työpaikat edellyttävät työntekijältä kykyä sopeutua työhön ja organisaatioon. Työhän on nimenomaan tahtonsa alistamista suuremmelle tahdolle, laitoksen ideoille ja tuotannolle. Mutta toinen puoli asiaa on se, voiko edes ajatella työntekijän säilyttävän henkisen itsenäisyytensä, koska yhteytemme työhön, työtovereihin, organisaatioon ja laitoksen ideoihin on meille tärkeä identiteetin lähde. Ihminen on vääjäämättä sosiaalis-psykkinen olento, johon näiden alueiden lainalaisuudet vaikuttavat.

Sosiaaliset paineet yhteiskunnassa ja yhteisössä ovat ankarat ja jokaisen sielunelämä koettelevat. Sosiaalisista paineista vapaata yhteisöä tuskin voi edes kuvitella. Se on kai mahdottomuus. Useimmat sivuuttavat siksi kysymyksen vapaudesta ja riippumattomuudesta jo ennen kuin se nousee mieleenkään. Sosiaalisten paineiden vastustaminen on liian ankaraa ja niiden myötäileminen yleensä myös palkitaan. Itsenäisyys ei sitä paitsi ole enää erityisen muodikasta. Ilmapiiri on kehittynyt pikemminkin siihen, että eri tavoin varmistetaan, ettei soraääniä esiinny.

Sopeutuminen ja noudattaminen on järkevää ja kohtuullisesti viljeltyä tervettäkin. Näin varsinkin aineellisen tuotannon piirissä. Henkisessä tuotannossa (tutkimus, koulutus, taide) soisi tietysti esiintyvän vahvaa riippumattomuuden pyrkimystä. Ainakin henkisen riippumattomuuden katson arvokkaaksi, vaikka kunnioittava sopeutuminen ulkonaaisesti on sekin arvokasta. Usein näitä on vaikea yhdistää toisiinsa.

Ihmiset eivät tietysti haluakaan tiedostaa olevansa henkisesti välikappaleita. Järjestelmä tyydyttää ihmisen identiteetin kaipuuta ja narsistisia tarpeita. On kiva kuulua jengiin. Jengi vain tahtoo — usein tiedottomasti — asettaa vaatimuksia siitä, kuinka jengissä käyttäydytään.

Tiedän vähäisestä elämäkokemuksestani käsin, että kaikilla elämän alueilla esiintyy jengiytymistä. Johtajat seurustelevat keskenään, jakavat etuisuuksia ja mahdollisuuksia toisilleen. He tarkkailevat ympäristöä — usein varmaan tiedottomasti — käyttäytykö jokin yksilö jengin odotusten mukaisesti. Jos ei, hän menettää mahdollisuutensa. Tärkeätä on usein se, etteivät vain näkemykset ja tavoitteet ole yhteisiä, vaan usein on nimenomaan tärkeätä, että paheetkin ovat yhteisiä. Yhteiset paheet nimenomaan sitovat jengin yhteen. Mafioituminen on helppoa, sillä paineet ovat koivat.

Selviytyäkseen elämästä hengissä on oltava jengissä. Yksilöt valitsevat usein sen tien, jossa on palkintoja ja mahdollisimman vähän sosiaalista hyljeksintää. Tästä

vain on usein seurauksena äärimmäisissä tapauksissa persoonallisuuden kuorettuminen. Persoonallisuus alkaa iän myötä enemmän olla kuva järjestelmästä, jengistä, kuin yksilöllisestä ihmisestä. Ihminen on persoona, kuori, jonka on täytynyt nitistää itsessään jotain. Tietysti on aina muistettava sekin puoli, että sopeutuminen voi kantaa myös kypsymisen myönteisiä arvoja, jos kyky ja isku henkiseen itsenäisyyteen jaksetaan säilyttää. Ehkä joskus on parempi menettää mahdollisuutensa ja mennä vaikka kuolemaan kuin antaa jengin riepotella itseään. Näinkin ovat sentään jotkut tehneet.

Yksi salakavala ja myönteisiä arvoja kantava jengiytymisen muoto yhteiskunnassa on koulutus. Koulutukseen on sinänsä pakko suhtautua arvostavasti ja nykyisen elämän välttämättömyytenä. Se kantaa kuitenkin toistakin puolta itsessään.

Koulutus on usein nimenomaan ihmisen mielen käsittelyä, jotta hän omaksuisi määrättyjä ajatusjärjestelmiä. Näistä ajatusjärjestelmistä tulee erittäin luontevasti ihmisen identiteetti — jonka varassa hän purjehtii elämänsä ja työnsä läpi. Jos on kysymys pitkästä ja arvostetusta koulutuksesta, se on myös usein henkilölle samalla sudenkuoppa, johon hän lankeaa. Hän ei ikinä kykene arvioimaan niitä ajatuselementtejä, joita hänen persoonallisuuteensa on syötetty ja niin hän on eräänlainen koulutuskutori, koulutuspersoona. Voi olla, että se on hänelle itselleenkin tukalaa, jos orastava itsenäisyys alkaa kummitella mielessä, mutta sosiaaliset paineet hoitavat hänet usein takaisin ruotuun. Erityisesti arvostetuilla aloilla itsenäisyyden saavuttaminen ja säilyttäminen voi ylittää kaikki inhimilliset voimavarat ja näin yksilö sortuu omiin psyykkisiin vaikeuksiinsa.

Minulla on kuitenkin unelma. Uskoisin voitavan pyrkiä — ainakin pyrkiä — kohti yhteisöjä, joissa luotaisiin henkis-kulttuurista yhteisöllisyyttä, joka hillitsisi ihmisten luonnollisia ja ehkä välttämättömiä narsistisia tarpeita. Yhteisöllisyys voi parhaimmillaan kantaa ja kypsyttää yksilöitä. Se voi auttaa yksilöä oivalluksiin ja suorituksiin, joihin hän ei yksin kykenisi. Yhteisössä vain tulee tällöin elää arvoja, jotka auttaisivat esiin yksilöllisyyttä.

Vapauden maksimointiin pyrkiviä tulisi olla varsinkin yhteisöjen, jotka toimivat kulttuurielämän alueella. Itse olisin kiinnostunut erityisesti kasvatusalan yhteisöjen henkisestä vapaudesta. Juuri niihin on kohdistunut viime aikoina jengien yhdenmukaistavia intohimoja. Varsinkin yliopistot lienevät usein vapauden vastakuvia. Mutta niiden jengit eivät ehkä muuta kaipaakaan.

Onko ihmisellä sitten oikeutta henkiseen vapauteen? Jospa ihmisen kuuluu olla ennen kaikkea kiltti ja sopeutuvainen, kuuliainen, kunnollinen. Ihmisenhän on ennen kaikkea pidettävä huolta omasta oikeutetusta tulevaisuudestaan. Vapaus, henkisenäkin sisäisenä vaatimuksena, voi olla vain harhaa, joka tulevaisuudessa hoidetaan pois päiväjärjestyksestä.

KET

PAAVO KORTEKANGAS

Tampereen hiippakunnan piispa

Taivasperintö ja me

Esitelmä Riihimäellä Inhimillisen
kasvun seminaarissa 12.11.1986

Ihminen coram Deo, Jumalan edessä, on vastuussa siitä, mitä hän tekee tai ei tee. Se, että ihminen on syyllinen ja vastuullinen, on sekin ihmisen aateluusmerkkiä.

Jossittelu on hyvin mielenkiintoista. Mitä olisi tapahtunut, jos ei olisi tapahtunut sitä, mitä on tapahtunut?

Muutama vuosikymmen sitten muuan silloisen kotikaupunkini poliisin rouva jossitteli suunnilleen tähän tapaan: ”Nuorena tyttönä minuun oli ihastunut kaksi miestä. Toinen oli poliisi ja toinen muurari. Ajattelin, että laulunkin mukaan syksy vie kuitenkin muurarin ja talvella on edessä nälänhäkemisen ajat. Passipoliisi toki on varmempi. Valitsin kuitenkin väärin. Jos olisin ottanut muurarin, olisin nyt maaherran rouvana. Poliisi on yhä vain poliisi.”

Mielenkiintoinen jossittelu, jollaista yksi ja toinen meistä voisi harjoittaa. Siinäkin oli vain yksi virhe: Ei se niin varmaa ole, että muurarista olisi tullut maaherra, jos tämänkertainen jossittelija olisikin sattunut valitsemaan toisin! Vaimollakin saattaa olla merkitystä uran nousuun tai laskuun. Kenties muurari olisi jäänyt muurariksi, jos tyttö olisi valinnut toisin.

Tämä triviaali esimerkki kuitenkin johdattaa meidät paitsi kenties oman henkilökohtaisen elämämme jos-pohdintoihin, paljon laajempiinkin jossitteluihin. Mitä olisi tapahtunut, jos Konstantinus Suuri olisikin hävinnyt sen taistelun, jonka edellä hän legendan mukaan näki voitonmerkinä ristin ja sen perusteella — ainakin niin väitetään — valitsi kristinuskon? Olisiko Euroopan ja maailman historia ollut kokonaan toinen? Vai oliko kristinuskokin tapauksessa sellainen uudistava voima, että se olisi huolimatta joistakin hallitsijoista ja niiden vastustuksesta lähtenyt valloittamaan maailmaa? Olihan se kestänyt hirvittävät vainojenkin ajat. Joka tapauksessa mielenkiintoinen kysymys.

Tai mitä olisi tapahtunut, jos Kaarle Martel frankkeineen vuonna 732 Poitiersin

taistelussa ei olisi pystynytään pysäyttämään islamin valloitusretkiä Eurooppaan? Olisiko islamista tullut Euroopan ja maailman valtauskonto vai olisiko kristinuskolla sittenkin ollut voimaa — kenties voimaa, joka on suurempi kuin hallitsijan tuki — hapattaa eurooppalainen yhteiskunta sanomallaan?

Tai mitä olisi tapahtunut, jos lännen kirkko ei olisi tullutkaan Suomeen? Olisiko koskaan syntynyt suomalaista kulttuuria ja kansaa, vai olisivatko Suomen heimot sulautuneet muitten samansukuisten heimojen lailla vuosisatain saatossa venäläisyyteen tai jääneet venäläisyyden keskellä kitumaan ja kuihtumaan?

Tai vastapainoksi: mitä olisi tapahtunut, jos Nevajoella 1240 olisikin Tuomas-piispa lyönyt Aleksanteri Jaroslavskin? Olisiko Suomen raja ja samalla lännen raja ratkaisevasti jo silloin työntynyt paljon idemmäksi, vai olisiko idän paine joka tapauksessa ollut myöhemmin liian voimakas?

Tai mitä olisi tapahtunut, jos meillä ei olisikaan tullut uskonpuhdistusta? Olisiko ollut mahdollista luoda suomalaista kulttuuria, suomalaista kirjallisuutta, korkeaa sivistystasoa ja kaikkea muuta, joka on ollut itsenäisyytemme henkinen perusedellytys?

Tällainen jossittelu on sallittua. Emme voi muuttaa historian kulkua. Turhaa myös on ruveta vaatimaan joitakin etuoikeuksia joillekin ryhmille sen tähden, että kenties viisisataa vuotta sitten tai jo aikaisemminkin asiat ovat olleet toisin. Historia kulkee kulkuaan, tapahtumat seuraavat toisiaan ja olosuhteet sanelee voittaja, oli se sitten oikein tai väärin.

Joka tapauksessa voimme sanoa, että mm. ne historialliset tapahtumat, joihin olen viitannut, ovat muovanneet ratkaisevasti eurooppalaisuutta. Siinä on lähtemättömästi kristillisten periaatteiden leima. Miten sitä leimaa siihen on lyöty, on toinen kysymys. Sen leiman yksityisiä lyöjiä voidaan arvostella nykyajan mittapuun mukaan liian kovista otteista — tai miksei liian pehmeistäkin otteista. Menneen ajan kauheuksia ei tule puolustaa, jos kohta ne on saatettava oikeisiin yhteyksiinsä. Mennyt tuomitessamme saatamme olla sokeita ny-

kypäivän virheille ja kauheuksille. Mihinkään emme kuitenkaan pääse siitä, että historia on kulkenut niin kuin on kulkenut ja että eurooppalaisuus on muodostunut sellaiseksi kuin se on muodostunut.

Emme liioin voi muuttaa sitä tosiasiaa, että oman kansamme historia on pian viiden vuosisadan ajan nivoutunut mitä voimakkaimmin uskonpuhdistuksen ajan perintöön. Ilman mitään jossitteluja tai mielikuituksen tuomia korostuksia voimme todeta, että uskonpuhdistuksen perintö on uskonnollisen sisältönsä ja raamatuntulkintansa ohella antanut meille mahdollisuuden kehittyä sivistysvaltioksi. Ilman sarvia ja hampaita — käyttäkseni Lutherin kuuluisaa sanaa — voimme sanoa, että suomalainen kulttuuri on suoraa uskonpuhdistuksen perintöä. Ilman korkeaa sivistystasoa emme olisi sitä, mitä olemme. Ilman vuosisatojen ahkeraa kansan opettamista, luku- ja kirjoitustaitoa, ilman siteitä läntiseen kulttuurimaailmaan suomalaisuutta tuskin olisi nykymuodossaan.

Miten tämä kaikki liittyy taivasperintöön ja meihin?

Paljon on toistettu ja ilmeisesti myös väärin tulkittu — tässä väärintulkinnan mahdollisuudessa viittaa mm. puolalaisen filosofin Leszec Kolakowskin sitä koskeviin analyyseihin — Karl Marxin väitettä, että uskonto on kansan ooppiumia; toisin sanoen, että taivasperintö, jolla todella tarkoitetaan mielen kiinnittämistä iankaikkisuuteen, on lamauttanut vähäosaisen kansan, tuon luokkayhteiskunnan työätekevän väen ja että kirkko ns. yläluokan välineenä on nimenomaan vieroittanut ihmiset vaatimasta tässä elämässä oikeudenmukaisuutta. Jotenkin on tulkittu Marxinkin väittäneen kirkon kehotukseksi hokemaa: Kestä, kestä, kirkkaamman kruunun saat!

En väitä, ettei tällaisakin ajattelua olisi ollut ja ettei kirkkoa olisi käytetty väärin yhteikunnallisena jarruna tai kirkko käytetty väärin vaatimalla staattisuutta yhteiskunnan kehitykseen.

Olen kuitenkin täysin varma siitä — ja tässä voin pohjautua tiukkoihin tosiasioihin —, että tällainen tulkinta kristinuskon sisällöstä on väärä. Se taivasperintö, jonka kristinusko on jättänyt jälkeensä, ei suinkaan merkitse sitä, että tämä elämä on jollakin lailla epäolevaista tai epäolennaista — päinvastoin.

Ajatus, että tämä elämä on jotenkin turhaa taikka näennäistä tai ruumis on alempiarvoisempi kuin sielu tai että aineellinen voidaan erottaa henkisestä ja pitää sitä jotenkin synnillisempänä, ei suinkaan tule kristillisestä uskosta, Jeesuksen opetuksesta, vaan se tulee kokonaan antiikin lähteistä.

Miten suuri ero onkaan ajatuksella 'Ruumis on sielun vankila', niin kuin kreikkalainen platonismi esitti, ja apostoli Paavalin ilmaisulla 'Ruumis on Pyhän Hengen temppele!'!

Juuri platonisista ja uusplatonisista lähteistä ovat peräisin sielun paremmuutta, sielun kuolemattomuuttakin, painottavat opit. Kristillisestä uskosta lähtee ajatus elämän kokonaisuudesta, sen kaikkien osien samanarvoisuudesta. Ehkä voimakkaimmin tämä kuvastuu uskossa ruumiin ylösnousemukseen. Me emme usko uskontunnustuksemme mukaan niinkään sielun kuolemattomuuteen kuin ruumiin ylösnousemukseen.

Tällä kaikella on myös käytännön seuraamukset. Tämä kaikki osoittaa, millainen on taivasperintömme sisältö.

Aktiivinen ja passiivinen taivaskäsitys

Uskaltaisin käyttää käsitteitä passiivinen taivaskäsitys ja aktiivinen taivaskäsitys. Tarkoitin tällä sitä, että passiivinen taivaskäsitys on sellainen, jossa kaikki tähtää vain tuonpuoleisuuteen ja jossa kaikki täällä on vain valmistautumista sitä varten. Tämä johtaa passiivisuuteen tässä elämässä, odottamaan vain tulevaa. Aktiivinen taivaskäsitys taas lähtee liikkeelle siitä, että taivas on tietyllä tavalla kokonaisuus yhtä lailla

kuin ihmiselämäkin on kokonaisuus. Miten hyvin vanhat rukoilevaiset veisaavatkaan intuitionomaisesti iankaikkisesta elämästä, että "se alkaapi täällä jo maitten päällä ja jatkuupi iäti taivaassa"! Toisin sanoen taivas on jo ja myös täällä.

Ihminen, jolla on iankaikkisuus sisimmässään — käyttäkseni tätä termiä asiasta, jota on hyvin vaikea täsmällisin termein ilmaista —, toimii jo täällä niin, että ne hyvät periaatteet, joitten uskotaan kerran toteutuvan täydellisesti, voisivat hallita ja vallita tässä elämässä ja maailmassa. Hyvä ei ole vain jossakin tulevaisuudessa. Kristityn hyvä on myös täällä. Tämä maailma ei ole vain pahan temmelyskenttä, vaan se on hyvän ja pahan taistelukenttä. *Täällä* täytetään Jumalan tahtoa. *Täällä* nautitaan jo taivasperintöä eikä vain odoteta, että se *joskus* täytyy. *Tässä* ruumiissa eläessämme me jo toteutamme sitä, minkä toivomme kerran olevan täydellistä. Jo *tämän* historian tapahtumista voidaan nähdä Jumalan hyvää johdatusta, eikä pelkästään kohdalon oikkua tai sattuman satoa. Ei tarvitse jossitella enempää menneisyyden tapahtumilla kuin tulevaisuudenkaan kululla, vaan voidaan järjen ja omantunnon avulla toteuttaa sitä, mikä taivasperintönä on annettu, ja niissä olosuhteissa, joissa kukin elää. Ne olosuhteetkaan eivät ole muuttamattomia vääjäämättömyyksiä, vaan ihmiselle on annettu mahdollisuudet ja tehtävä muovata olosuhteita.

Tällainen on siis taivasperintö, jos se käsitetään niin kuin kristillisen uskon mukaisesti oikein on: aktiivisesti jo nyt vaikuttavaksi. Se ei anna lupaa pelkästään hyödyttömään jossitteluun tai toivottomaan passiivisuuteen. Se tuo taivaan myös tähän ja nyt. Taivasperintöä on osaltaan se kulttuuriympäristö ja yhteiskunnallinen tilanne, jossa me toimimme, koska siihen ovat vaikuttaneet mitä voimakkaimmin kristillisen uskon keskeiset periaatteet — myös kristillisen uskon käsitys taivaasta.

Iankaikkisuus — mitä se on?

Ihmisellä on tarve konkretisoida asioita. Tämä tarve on niin ilmeinen, että myös ian-

kaikkisuutta on pyritty Raamatussa konkretisoimaan. Muistettava kuitenkin on, että kaikki se konkretisointi, mitä Raamatussa ja muualla iankaikkisuudesta on, on vain vertauskuvaa. Näissä vertauskuviissa on Raamatun ajan historiallinen tausta mitä selvemmin ja voimakkaimmin esillä. Jotta esimerkiksi pystyy oikein ymmärtämään Ilmestyskirjan kuvia iankaikkisuudesta ja taivaasta, täytyy tuntea Vanhan testamentin ajatusmaailma, johon ne liittyvät. Tämä vanha uskonnollinen aines kuuluu aina näihin konkretisoiviin vertauskuviin mukaan. Eivät ne ole syntyneet tyhjiydessä vaan rikkaan uskonnollisen tradition pohjalta ja seemiläisen ajattelutavan muokkauksena. Tämä on muuten asia, joka usein ymmärretään ja selitetään väärin. Koska Raamatussa on paljon yhteistä ainesta sen syntymäaikana vaikuttaneiden lähi-idän uskontojen kanssa, jotkut kieltävät Raamatun sanoman ainutkertaisuuden. Eikö se päinvastoin osoita, että sekä juutalaisuus että kristinusko syntyivät todellisten olosuhteitten keskellä. Yhteinen aines ei ole todistusta mistään muusta. Ainutkertaisuus on etsittävä ja löydettävä muulla tavalla. Ainutlaatuista kristinuskossa eivät ole sen puitteet vaan Jeesuksen opetus ja teko.

Coram Deo — Jumalan edessä

Raamatun kuva taivaasta ei ole jonkinlainen aisti-ilojen täyttymys niin kuin eräissä muissa uskonnoissa. Muuten tuntuu siltä, että ihmisen olemukseen suorastaan kuuluu kaipuu elämän jatkumisesta tämän elämän perästä eli iankaikkisuuden taju. Iankaikkisuuden verhoa ei Raamatussaa ruveta liikaa raottamaan; vain vertauskuvin jotakin esitetään. Kaikkien niitten ylle kuitenkin voidaan asettaa iankaikkisuuden mielestäni paras määritelmä. Sen on sanonut Paavali! ”Mitä ihmisen silmä ei ole nähnyt eikä korva kuullut ja mikä ei ole ihmisen sydämeen noussut, sen on Jumala valmistanut niille, jotka häntä rakastavat.” Iankaikkisuus on yli sen, mitä ihminen kuvittelee, kokee tai ajattelee. Se on kuitenkin

saman hyvän Jumalan tahdon toteutumista, mitä kristitty on pantu toteuttamaan jompaan päällä ja omassa elämässään.

Ihmisen asema iankaikkisuusolentona käy ennen kaikkea ilmi siitä, että hän jo tässä ja nyt on Jumalan edessä. Se ikään kuin aateloi ihmisen ihmiseksi. Coram Deo —, Jumalan edessä -ajatus, erottaa hänet kaikesta muusta luomakunnasta, mutta myös liittää hänet kaikkeen muuhun luomakuntaan, mutta aivan erikoislaatuksella tavalla eli vastuunalaisena. Ihminen ei iankaikkisuusolentona, taivasperinnön haltijana, ole vain kuin sattumalta heitetty vastuuton luonnon kuluttaja tai sopivin virikkein toimimaan varustettu robotti. Hänellä on järki ja hänellä on myös omatunto. Järki voi osoittaa sen, mikä on hyvä tapa toimia, ja omatunto sen, mikä on oikea tapa toimia. Ne kuuluvat yhteen.

Ihminen coram Deo, Jumalan edessä, on vastuussa siitä, mitä hän tekee tai ei tee. Syyllisyydentunto ei ole jonkinlainen ihmiselle opetettu reaktio, joka tietyin ärsykein toimii, vaan se kuuluu juuri ihmiselle iankaikkisuusolentona. Se, että ihminen on syyllinen ja vastuullinen, on sekin ihmisen aateluusmerkkiä.

Tästä kuitenkin tullaan vielä tärkeämpään, siihen, että ihminen ei ole vain syyllinen ja vastuullinen, vaan hän on myös vapautettu. Hänet vapautetaan toisen ansion tähden. Hänelle julistetaan armo.

Tällöinhän liikumme kristillisen uskon syvimmissä käsitteissä. Se ei merkitse sitä, että hänet vapautetaan vastuusta, mutta se merkitsee sitä, että hänet vapautetaan syyllisyydestä, jostakin pahasta, ja samalla hänet vapautetaan johonkin hyvään.

Ihmisen vastuullisuus kohdistuu koko elämään, mutta ennen kaikkea se kohdistuu toisiin ihmisiin. Mikään muu kuin kristillinen taivasperintö, kristillinen käsitys ihmisestä iankaikkisuusolentona, ei painota niin voimakkaasti ihmisten kuulumista yhteen, lähimmäisen ottamista todella lähimmäisenä, jota tulee rakastaa, eikä esimerkiksi kilpailijana, joka tulee nististää.

Ihmiskunnan historia on varmasti ollut veristä historiaa, jossa kaikkialla on rikottu tätä lähimmäisenrakkautta vastaan. Mihinkään emme kuitenkaan pääse siitä, että

kristillinen sanoma lähimmäisyydestä johdtaa johonkin muuhun kuin taisteluun toisten kanssa. Se johtaa rakkauteen. Yhtä universaalinen kuin on Kristuksen armo, on myös kristillinen rakkaus. Mutta yhtä konkreettisenä tämän rakkauden tulee myös ilmetä. Jokainen lähimmäisyysuhde heijastuu Jumala-suhteesta ja Jumala-suhteeseen. Niissä juuri myös taistellaan syyllisyyden, vastuun ja vapautuksen taistelua. Tässä on meidän taivasperintömme syvin sisältö.

Se ei anna lupaa jossitella siten, että niin ja niin voitaisiin tehdä, jos olosuhteet olisivat sellaiset tai tällaiset, jos tuo toinen ihminen olisi toisenlainen tai jos minä olisin jonkin muunlainen. Kukin tilanne annetaan sellaisenaan ja siinä tilanteessa tunnetaan vastuuta. Siinä tilanteessa joudutaan syylliseksi, mutta myös siihen tilanteeseen tulee armo.

Tästä kumpuaa voima.

Taivasperintö

Mitä merkitsee taivasperinnön vaaliminen juuri tänään ja omassa maailmassamme? Tuskin se merkitsee kiistelyä opinkappaleista. Tuskin se merkitsee taistelua oikeista liturgisista muodoista. Tuskin se merkitsee kamppailua vallasta. Tuskin se merkitsee pyrkimyksiä organisoida yhä paremmin kirkkoa ja yhteiskuntaa. Tuskin se todellakaan merkitsee kaikkea tätä, jonka tiedotus lähes yksinomaan huomaa ja jota se arvostaa.

Eikö se merkitse vallan muuta? Eikö se merkitse luonnon, taivasperinnön maanpäällisen konkretisoituman, varjelua viljelyn ohella. Olemme jo ryöstöviljelleet luonnon luulemalla, että se on vapaasti meidän. Se on myös kristillisen uskomme mukaan Jumalan, ja siksi olemme Jumalan edessä, coram Deo, vastuussa, miten sitä viljellään ja varjellaan, millaisena se jätetään mahdollisesti jälkeemme tuleville polville.

Eikö se merkitse jokaisen ihmisen tunnustamista tasavertaiseksi. Eikö se merkitse heikon näkökulman huomioonottamista eri tilanteissa. Henkilökohtaisissa ihmis-suhteissa, puhumattakaan yhteiskunnalli-

sessä kehityksessä, liian usein jatkuvasti toimitaan voittajan ehdoilla. Eikö se merkitse rauhan asettamista aina ja kaikessa etusijalle — mutta sellaisen rauhan, johon on liittynyt oikeudenmukaisuus ja tasavertaisuus. Liian usein rauhaakin toteutetaan vahvan ehdoilla; harvaa käsitettä on niin paljon käytetty väärin kuin juuri käsitettä rauha. Kristillinen taivasperintö, johon kuva rauhasta kuuluu mitä keskeisemmin, painottaa oikeudenmukaista, kaikille tasavertaista rauhaa. Vasta sellainen rauha, joka toteutuu kaikkein heikoimmankin ehdoilla, on rauhaa.

Taivasperintö ja me. Olen jäänyt miettimään tätä sanaparia monta kertaa sen jälkeen, kun se minulle esitykseni aiheeksi annettiin. Ymmärrän sen laajasti. Taivasperintöä on kaikki se, mitä me historian eri tapahtumien, meille käsittämättömienkin, välityksellä olemme tämän kansan jäseninä ja kristittyinä saaneet. Sen keskellä me elämme, tunnustaudummepa me perillisiksi tai emme, otammepa sen perinnön vastaan tai emme. Perintö on annettu. Siitä saa nauttia — mutta ei vain nauttia, vaan sitä saa *käyttää*. Se ei ole huumetta, joka lamauttaa, vaan se on ravintoa, joka virkistää. Se ei ole kenties joskus ja mahdollisesti omaksuttavissa, vaan se on vapaasti käytettävissä jo tässä ja nyt. Näin käsitän kristinuskon taivasperinnön. Se on tie selittelyistä ja jossitteluista aktiiviseen toimintaan ja lähimmäisen rakastamiseen, samalla kun se on täyttä turvautumista Jumalaan ja hänen armoonsa.

Varatoimitusjohtaja
JUHANI KIVELÄ
Elinkeinoelämän Valtuuskunta
(EVA)

EVAn kulttuuri- politiikasta

Säätytalossa 16.9.1986 pidetty esitelmä

Elinkeinoelämän uusi tavoite työssään suomalaisen yhteiskunnan ja kulttuuripiirin hyväksi on noussut ulkoisesta haasteesta globaalissa vuorovaikutusyhteiskunnassa: meidän on kilpailtava huipulla.

Kulttuuripiirejä

Ihmisen yhteisöt muodostavat maapallolla paikallisia, alueellisia ja kansallisia kulttuureja. Kansalliset kulttuurit ovat osia laajemmista kulttuuripiireistä.

Kulttuuripiirit koostuvat kansakuntien ryhmistä, jolla on yhteinen historiallinen kokemustausta, kulttuuriperintö. Yhdistäviä tekijöitä ovat yhteiset arvot — sama uskonto, omat filosofiat ja samankaltainen ihmiskäsitys. Kulttuuriperintöön kuuluvat taitotiedot — tieteet, taiteet, teknologia ja poliittinen hallintojärjestelmä. Perintöä ovat myös jokapäiväiset elämäntavat ja tottumukset.

Tämän päivän maailmassa erottuu seitsemän kulttuuripiiriä, joista useimmat jakaantuvat vielä erillisiksi alakulttuureiksi:

1. Oma läntisen kulttuuripiirimme sydänalue on nykyinen Länsi-Eurooppa, johon kuuluvat Pohjois-, Keski- ja Etelä-Eurooppa ja niihin liittyvät saarialueet. Piiri ulottuu Pohjois-Amerikkaan, Australiaan ja Uuteen Seelantiin, joissa kaikissa on kehittynyt oma alakulttuurinsa. Kulttuurimme pitää vähemmistönä valtaa myös Etelä-Afrikassa. Sillä on sillanpää myös islamilaisen alueen keskellä Israelissa.

2. Itäinen ortodoksis-sosialistinen kulttuuripiiri käsittää Neuvostoliiton. Itä-Euroopan sosialistisista maista siihen kuuluvat Romania, Bulgaria ja Jugoslavia. Muut Euroopan sosialistiset maat — Unkari, Puola, Tšekkoslovakia, Saksan demokraattinen tasavalta, kuuluvat läntiseen kulttuuripiiriin. Ne lukevat itsensä itäisen Keski-Euroopan maiksi.

3. Puoliläntisen kulttuuripiirin muodostaa Etelä-Amerikka ja Karibian saaristoalue.

4. Kaukoidän kulttuuripiirin keskusvaltio on Kiina. Kiinalaiset asuttavat paitsi itse Kiinaa myös Taiwania ja Hongkongia. Lisäksi he ovat levittäytyneet 60-70 miljoonan vähemmistönä eri puolille kulttuuripiiriään.

Alueen toinen voimakeskus on Japani. Sen lisäksi siihen kuuluvat molemmat Koreat, Filippiinit, Singapore, osa Intiaa ja Vietnam, kukin omana alakulttuurinaan.

5. **Islamilainen kulttuuripiiri** levittäytyy Pohjois-Afrikkaan, Keski-idän maihin ja siitä itään Pakistaniin. Pohjoisessa se ulottuu osaan Neuvostoliiton Keski-Aasiaa. Afganistan, Iran ja Turkki ovat kaikki Neuvostoliittoon rajoittuvia islamilaisia alueita. Islamilaisuudella on myöskin jalansija Indonesian saaristossa.

6. **Hindulais-buddhalaisen kulttuuripiirin** aluetta ovat Intia ja läntinen osa Kaakkois-Aasian niemimaata.

7. **Afrikkalainen luonnonkansojen kulttuuripiiri** on levinnyt koko Keski- ja pääosaan eteläistä Afrikkaa.

Ihmisten, kansakuntien ja kulttuuripiirien käyttäytymistä ohjaavia tekijöitä ovat kulttuurin ihmiskäsitys ja maailmankuva. Ne ovat vuorovaikutussuhteiden taustalla, kun ollaan tekemisissä toisten ihmisten ja kulttuurien edustajien kanssa.

Kullakin kulttuuripiirillä on omat luonteenomaiset käsityksensä ihmisestä, ihmisen asemasta maailmassa sekä yksilön ja yhteiskunnan välisestä suhteesta. Näkemykset perheestä, lapsien kasvatuksesta ja seksuaalisesta käyttäytymisestä ovat kulttuurisidonnaisia. Kulttuurit eroavat toisistaan suhtautumisessaan aikaan, työhön, yksityiseen omaisuuteen, sodankäyntiin ja yleensä kaikkiin elämän ilmiöihin. Käsitystavat ja suhtautumiset vaikuttavat toinen toisiinsa. Ulkoinen muutos jossain tekijässä käynnistää aina kulttuurin sisäisen mukautumis- ja muutosprosessin.

Kulttuuriperintö kasvaa tiedon ja kokemuksen lisääntyessä aikojen myötä. Ihmiskäsitykset kehittyvät ja mielikuvat toisista kulttuureista avertuvat, kun keskinäinen vuorovaikutus lisääntyy. Kulttuuripiirien käyttäytymisen muutos on kuitenkin hidas historiallinen prosessi.

Tiedonvälityksen kehittyminen, globaalin vuorovaikutuksen kasvu ja maailman yhdentyminen taloudellisesti alhaalta päin ovat yhtenäistämässä kulttuuripiirejä. Tietoyhteiskunnan uudet profeetat ennustavat kehityksen kulkevan kohti yhtenäistä "maailman kylää". Mutta maailmassa on

menossa myös päinvastainen kehitys: samalla kun maailma yhdentyy, se moninaistuu.

Englantilainen historianfilosofi Arnold J. Toynbee on verrannut kulttuureja prismaan, joka taittaa niihin osuvan valonsäteen. Kun "muutoksen säde" kohtaa kulttuuriprisman, se taittuu ja hajooa kulttuurin ehdoin. Sama muutos ulkoisissa olosuhteissa tuottaa erilaisia sisäisiä vastareaktioita kulttuuripiireistä riippuen.

Eri kulttuuripiireillä on myös erilainen kyky imeä ja vastustaa "muutossäteitä".

Läntinen ihmiskäsitys — homo economicus

Nykyaikaisessa länsimaisessa ajattelussa on "taloudellinen ihminen" — "homo economicus" — "economic man" — ihmiskäsityksellä vahva asema. Tämä käsitys lähtee siitä, että ihminen on ensi sijassa taloudellista etua tietoisesti ja järkipäisesti tavoitteleva olento. Taloudellinen ihmiskäsitys korostuu amerikkalaisessa alakulttuurissa enemmän kuin sen eurooppalaisessa emossa.

Kun toisen maailmansodan tilinpäätöksenä läntisen maailman valtikka siirtyi amerikkalaisten käsiin, alkoi samalla amerikkalaisuuden markkinointi maailmalle. Amerikkalaisten mieltä hallitsee kuva oman järjestelmän etevämyydestä. Se koskee myös ihmiskäsitystä.

Taloudellinen ihmiskäsitys on historiallisesti nuori. Se on kehittynyt kahden vuosisadan aikana ja levinnyt yhdessä teollisen yhteiskunnan etenemisen kanssa. Sen keskeisiä filosofeja ovat olleet Adam Smith ja Karl Marx. Meidän aikamme läntisissä kulutusyhteiskunnissa "taloudellisen ihmisen" puolesta ei tarvitse enää filosofoida. Kulutusyhteiskunta tarvitsee tätä ihmistyyppiä eteenpäin vieväksi voimakseen. Kulutusyhteiskunnan rakenteista on tullut taloudellisen ihmiskäsityksen saarnamies.

Itäinen ortodoksis-sosialistinen kulttuuripiiri on suodattanut taloudellisen ihmiskäsityksen itselleen soveltuvaksi oman kulttuuriprisman läpi. Länsimaisen Karl Marxin ideat taloudellisista luokista ja yh-

teiskunnasta sopivat itäiseen kulttuuriperintöön, jossa yhteiskunta on aina ollut yksilön yläpuolella. Sosialistisessa kulttuuripiirissä on "taloudellinen ihminen" korvattu "taloudellisella yhteiskunnalla".

Kaukoidässä Japani ryhtyi oman kulttuurinsa ehdoin omaksumaan läntisiä arvoja 1800-luvun puolivälissä. Avautumisen tuloksena on sadan vuoden jälkeen japanilaisuuden levittäytyminen länsimaihin tuotteiden muodossa. Japanilaisuuden voiman näemme jokapäiväisessä elämässämme, kaduilla ja kodeissa.

Meidän aikanamme suodattavat Kaukoidän kulttuurin keskeinen alue ja muut maat läntisen kulttuuripiirin käsityksiä ja teknologiaa omaansa. Seuraukset tulevat uusien sukupolvien nähtäväksi.

Islamilaisten suhtautumista muuhun maailmaan säätelee uskonto. Se toimii prismana, joka välittää ulkopuoliset vaikutteet. Kulttuuripiirin kokemaa vaurausöljytulon muodossa ymmärretään siellä Allahin lahjana.

Taivaan lahja on nostattanut joissakin islamilaisissa alakulttuureissa kiihkouskonollisuuden, toisia se on maallistanut ja länsimaistanut. Vaurastuminen on kärjistänyt entisestään riittaisen kulttuuripiirin sisäisiä vastakohtaisuuksia. Iranin ja Irakin välit ovat tästä elävä esimerkki. Israelin länsimainen saareke voi selviytyä tässä ympäristössä vain sotilaallisen ylivoimansa turvin. Islamilainen kulttuuripiiri on maailmalle ehkä vielä pitkälle tulevaisuuteen sekä energian että epävakauden lähde.

Hindulais-buddhalaisen paikallaan polkemisen tai hitaan etenemisen taustalla on uskontoon liittyvä pessimistinen, taaksepäin katsova maailmankuva. Yhteiskunnan kastijako tuo alueen kansojen kehitykseen oman verkkaisen rytminsä. Kastijako on johtanut taloudellisen rakenteen kerrostumiseen esimerkiksi Intiassa. Maassa on kaikkea. Siellä on uudenaikaista teollisuutta ja kehittyntä maataloustuotantoa laajan alkeellisen maatalouselinkeinon ohella. Kulttuurissa kukkivat rikkauden kukat suuren köyhyyden keskellä. Kulttuuripiiri on oma maailmansa, johon ulkopuoliset paineet välittyvät sen kerrostuneisuudesta johtuen hitaasti. Sieltä ei nouse myöskään

suuria haasteita muulle maailmalle.

Puoliläntinen eteläamerikkalainen kulttuuripiiri elää muutoksen ja murroksen aikoja. Vapautuksen teologia on nostamassa esiin läntisiä demokraattisia arvoja. Taloudellisen yläluokan ja sotilasdiktatuurien liitot natisevat tässä voimavaroja omaavassa tulevaisuuden maailmankolkassa.

Afrikkalaiset luonnonkansat taistelevat läntisen kulttuuripiirin afrikkalaiseen yläluokkaan istuttamisen arvojen ja maanosan perinteisten käyttäytymistapojen ristipaineissa.

Ristiriitoja lisää nykyaikaisen teknologian tunkeutuminen alueille. Suurvaltojen maanosassa käymä taistelu vaikutusvallasta ei helpota paikallista elämää. Afrikkalainen maailma tarvitsee itselleen aikaa, ymmärtämystä ja apua.

Kehitysmaat ja kehittyneet maat

Länsimaisin perustein maailma on jaettu kehittyneisiin ja kehitysmaihiin. Intiasta ja Iranista arvioituna se voi näyttää uskovaisten ja pakanoiden maailmalta. Jos mittatikuksi otetaan tunnettu historia, jako sivistyneisiin ja sivistymättömiin barbaareihin saa uuden ulottuvuuden. Kun "kehittyneet" amerikkalaiset vuonna 1969 saavuttivat kuun pinnan, niin minkälaisen maapallon he sieltä näkivät: taivaankappaleen, jossa erottui yksi ainoa ihmisen kulttuurin aikaansaannos, Kiinan muuri.

Kulttuuripiirien kehittyneisyys ja kehitysmättömyys riippuvat siitä, mistä näkökulmasta ja millä aikaperspektiivillä niitä katsoo.

Kehitysmaiden ongelmilla, väestön kasvulla, nälällä ja kurjuudella on monet juuret. Osa niistä on eurooppalaisella maailmanvalloituskaudella, joka alkoi 1500-luvun alussa ja päättyi toisen maailmansodan jälkiselvittelyissä 1900-luvun puolivälissä. Mutta kärsimystä saattavat tuottaa myös meidän aikamme uudet toimenpiteet. Voi kysyä, ovatko yritykset istuttaa läntisiä arvoja, sen teollisuusyhteiskuntaa ja ihmiskäsityksiä lisänneet kehitysmaiden onnea vai tuskaa.

Lännellä on velvollisuus lievittää aiheutamiaan kärsimyksiä. Mutta maailman toisten kulttuuriyhteisöjen miljardien ihmisten päälle on mahdoton sovittaa vain taloudellisesti ajattelevan ihmisen kaapua.

Kaiken kattava kilpailu

Ihminen on paljon muutakin kuin "homo economicus". Ihmisen maailma on kiehtova kilpaileva kulttuuriyhteisö, jossa kamppaillaan muustakin kuin bruttokansantuoteprosenteista. Elävä uskonnollinen kilvoittelu ei ole maailmasta mihinkään hävinnyt. Kaikkialla rukoillaan omien lähettien puolesta. Kilpailu vaikutusvallasta kannustaa kansoja ja johtajia ponnistuksiin, jossa järkevän talouden perusteet sysätään syrjään.

Kilpailua käydään kulttuuripiireittäin, kulttuuripiirien sisällä, alakulttuurien välillä ja kansallisena kilpailuna. Länsimaaisessa kulttuuripiirissä kilpailu ulottuu yksilötasolle. Kaukoidässä kilpailevia perusyksiköjä ovat perheet tai ryhmät. Itäisessä ortodoksis-sosialistisessa kulttuuripiirissä kilpailuysiköksi on tähän mennessä koettu valtio. Islamilaisessa, hindulais-buddhalaisessa ja afrikkalaisessa piirissä kilpailu on vähemmän jäsentynyt. Maapallon 21. vuosisadan talouskilpailun — taitotieto-olympialaisten — mitalisijoista kilpailevat neljä kulttuuripiiriä.

Tällä hetkellä johtoa pitää kaksi läntistä aluetta, pohjoisamerikkalainen ja länsieurooppalainen alue. Näiden takaa-ajoa yrittää itäinen ortodoksis-sosialistinen alue. Suuri haastaja nousee Kaukoidästä. Mitalisarjaan on pyrkimässä puoliläntinen Etelä-Amerikka. Pistesijoista jäävät kilpailemaan islamilaiset, hindulais-buddhalaiset ja afrikkalaiset. Vai haluavatko ne kilpailla lainkaan? Aika näyttää tyytyvätkö he vain omiin oloihinsa ja sivusta katsojan rooliin.

Maailmannäyttämöllä tapahtuu juuri nyt meidän aikanamme merkittäviä muutoksia:

1. Maailma näyttää olevan siirtymässä uuden kilpailun aikakauteen. Sotilaallinen kilpailu on jäämässä taustalle ja taloudellinen kilpailu nousemassa

maailmannäyttämöä hallitsevaksi.

2. Taloudellisessa kilpailussa on taitotiedoista tulossa ratkaiseva menestyskijä.
3. Eurooppa on uuden aikakauden kynnyksellä. Toisen maailmansodan varjot ovat maanosastamme hitaasti väistymässä. Uusi euro-optimismi on nostamassa päätään.

Mitä nämä muutokset merkitsevät suomalaisille?

Tähyillessämme kohti tulevaa vuosituhatta emme tiedä, onko vuonna 1986 nähtävissä oleva kansainvälisen yhteistyön kasvu ja keskinäisen etuverkoston vahvistuminen riittävän nopea estämään katastrofivaihtoehtoja toteutumasta. Niissä on kuitenkin tulevaisuudenuskomme perusta.

Suomi on omasta puolestaan ja oman etunsa takia heittäytynyt työskentelemään kansainvälisen yhteistyön ja keskinäisen etuverkoston puolesta. Kansantaloutemme avaaminen niin itään kuin länteen on osa tätä politiikkaa. Se on pienelle kulttuuripiirille suuri haaste ja riski. Me olemme ottaneet ne molemmat.

Vajaa puoli vuosisataa sitten 1939-44 Kallion, Rytin ja Mannerheimin ainana maan nuoren itsenäisyyden puolustustaistelu käytiin sen maarajoilla. Silloin ei kysytty, mikä on yritysten tai yhteiskunnan tehtävä. Se oli kysymättäkin selvä: isänmaan itsenäisyyden pelastaminen. Maan kohtalo ratkaistiin silloin aseilla. Taistelussa menetettiin maata, mutta voitettiin itsenäisyys.

Paasikiven ainana itsenäisyytemme puolustuslinja alkoi Hotelli Tornin ulko-ovelta. Porkkalassa olivat vieraat tykit. Elinkeinoelämän etulinja kulki silloin yritysten sisällä. Tavoite oli yksiselitteinen: "Maa on pidettävä pystyssä". Itsenäisyyttä puolustettiin työpaikoilla ja presidentinlinnassa. Silloin luotiin poliittista perustaa tulevalle hyvinvointivaltiolle.

Kekkosen pitkä kausi oli saavutetun ulkoisen turvallisuuden aste asteittaista vahvistamista ja nykyaikaisen hyvinvointiyh-

teiskunnan rakentamista. Presidentti toimi Suomen puolesta ympäri maailmaa avaten mahdollisuuksien ovia. Elinkeinoelämä kulki presidentin perässä ja teki työtä kotona mielessään maan pystyssäpidon henki. Kansainvälistymiselle rakennettiin lähtökohtia, ovat aukaistiin itään ja länteen.

Neljässä vuosikymmenessä Suomen asema on perusteellisesti muuttunut. Maa on sisäisesti pystyssä ja vahva. Se on maailman johtavia pieniä kansantalouksia. Sen etujen puolesta kilpaillaan yhä enemmän maan rajojen ulkopuolella.

Suomalaiset sankarit

Meidän aikamme Suomen etuvartioasemissa ovat nyt elinkeinoelämän edustajat. Kansainvälistymisen lipunkantajat ovat yritykset ja niiden johtajat:

Kun elinkeinoelämän suomalaiset uudet sankarihahmot, yritysjohtajat ja rahamaailman valtiat "Miljardi-Mika" tai "Tosi-on-Jaska" raivaavat tietään maailmalle, niin he eivät menesty yksin. Aikaisemmin riitti ovia aukaisemaan presidentti tai ministeri. Heitä tarvitaan edelleenkin. Mutta se ei enää riitä. Kun Kansallispankki tunkeutui New Yorkin kivikoville markkinoille, niin tukemaan tarvittiin kansainvälisen kaliiberin kansallinen kulttuurikanuuna Martti Talvela ja sellomestari Arto Noras.

Kun suomalaiset uudenaikaiset yritykset tekevät nimeään tunnetuksi maailmalla, niin pelkkä suomalainen nimi ei sano vielä mitään. Apuun tarvitaan uuden urheilulajin, autourheilun suomalaiset maailmantähdet, Timo Mäkitset, Keke Rosbergit, Timo Saloset, Markku Alénit.

Elinkeinoelämän uusi tavoite työssään suomalaisen yhteiskunnan ja kulttuuripiirin hyväksi on noussut ulkoisesta haasteesta globaalissa vuorovaikutusyhteiskunnassa: meidän on kilpailtava huipulla.

Tavoite ei koske yksin elinkeinoelämäämme. Se koskee koko kulttuuriämme. Se on yhteinen asiamme. Sen pohjalle meidän tulisi rakentaa uutta yhteisymmärrystä.

Pienen kulttuuripiirin anti globaalissa vuorovaikutuksessa noteerataan kovassa

kilpailussa vain, jos sillä on jotain ominta-keista annettavaa. Sen on pystyttävä tarjoamaan sellaisia ylivoimaisia etuja, joita muilla ei ole esitettävään.

Tähänastinen menestysksemme on osoittanut, että olemme kyenneet nousemaan elinkeinoelämässä joillekin kapeille huipuille. Suuria olemme vain kahdella alalla, metsätaloudessa ja puunjalostuksessa. Olemme laajalla rintamalla maailman huipulla Jaakko Pöryn pehmeästä taitotiedosta Valmet-Wärtsilän koviin paperikoneisiin. Turkistarhauksessa edustamme korkeanluokan osaamista ja turkisinahkojen tuottajina kilpailemme maailmanmarkkinajohtajuudesta.

Tämän päivän tiedemaailman kansainväliseen huippuluokkaan suomalaisia on noussut eniten lääketieteen piiristä. Oulun professori Kari Kiviriko on usein siteerattu ja kansainvälisiä huippunimiämme. Lääketieteen piiriin kuuluu myös julkisuudessa tutumpi Kari Cantell. Monet medisiinan edustajat ovat viime vuosina olleet arvokainta aivovientiarsenaaliämme. Kylmäfyysikko Olli Lounasmaa on pitänyt nimissään kylmyyden maailmanennätystä, pakkashuippua. Matemaatikko Olli Lehto edustaa oman alansa maailman kärkeä. Akateemikko Georg von Wright kuuluu nykyajan johtavien filosofien joukkoon maailmassa. Tieteen Nobelin palkinnon saajia meillä ei ole ollut sitten A.I. Virtasen päivien. Innostavina esimerkkeinä heitäkin kaivattaisiin.

Taiteen piirissä Sibeliuksen viitoittama tie musiikkimaailman huipulle on tuottanut meidän aikanamme maailmanluokkaan Martti Talvelan, Arto Noraksen, Matti Salmisen ja Tom Krausen.

Karita Mattila ja Esa-Pekka Salonen ovat uusia nousussa olevia tähtiämme maailmalla.

Urheilurintamalla olemme kokeneet taikaiskuja vanhoissa valttilajeissamme yleisurheilussa. Mutta onneksi autourheilijamme ja mäkikotkamme ovat innostamassa etsimään mestaruuksia ja mitaleja uusilta aloilta.

Maailma on täynnä lukemattomia huippuja valloitettavaksi. Huipuilla on tilaa, mutta tilan tavoittelijoita on myös entistä

enemmän.

Suomalaisen kulttuuripiirin tulevaisuus riippuu sen kyvystä nostaa esiin ja kannustaa omia talous-, tiede- ja kulttuurilajakkuuksiaan tavoittelemaan maailman huipuja ja onnistumaan tavoitteluissaan.

Elämme parhaillaan Suomen taloushistorian tähänastista huippu- ja kukoistuskautta. Aikaamme voi verrata vuosisadan-takaiseen tilanteeseen. Silloin 1800-luvun eurooppalainen teollinen vallankumous oli ulottanut vaikutuksensa myös Suomeen. Metsien arvo oli noussut, maa- ja metsäteollisuus oli käynnistynyt, kauppa Venäjän kanssa kukoisti. Vauraus loi pohjan kansallisen kulttuurin kukoistukselle. Se vahvisti identiteettiämme ja kypsytti itsenäisyystahtoaamme. Talous ja kulttuuri, aine ja henki mahdollistivat itsenäisen maan synnyn ja kukoistukseen nousun 1980-luvulle tultaessa.

2000-luvun globaalissa vuorovaikutusmaailmassa on kysymys kulttuurimme puolustamisesta ja kehittämisestä.

Aikamme haaste on keskittää aineellisia voimavaroja riittävästi tieteeseen, tutkimukseen, opetukseen ja taiteeseen, jolla varustetaan kansakunta kohtaamaan uudet kilpailutilanteet.

Reijo Wileniuksen kommentti varatoimitusjohtaja Kivelän alustukseen

(Kommentin ovat toimittaneet
muistiinpanojen pohjalta
Sini Piippo ja Esko Paakkola)

Professori Wilenius kiinnitti aluksi huomiota Kivelän alustuksen terminologiseen puoleen. Siinä käytettiin varsin paljon termejä kilpailu, kamppailu jne., ja annettiin

näin itseasiassa varsin darwinistinen näkökulma kulttuureihin. Suomi tietysti tiettyssä mielessä puolustaa jatkuvasti itsenäisyyttään kansainvälisen kilpailun kentillä. Tämä on eräs näkökulma. Voidaan kuitenkin kysyä onko kilpailu osuva kulttuuripoliittisen ajattelun lähtökohta. Reijo Wilenius huomautti, että hänen mielestään on olemassa osuvampiakin tapoja tarkastella kulttuureja.

Toinen Wileniuksen huomautus koski sitä, että Kivelän kulttuuriajattelun pohjalta jää tavallisen kansan kulttuuri aivan arvottomaksi. Esityksessä oli hyvin huomioitu korkeatasoiset taiteelliset suoritukset, mutta missään ei puhuttu tavallisen kansan kulttuuriharrastuneisuudesta, hengenviljelystä ja sen merkityksestä.

Kolmas kysymys, jonka Wilenius teki, kuului: ymmärtääkö elinkeinoelämä sivistyksen merkityksen? Ymmärretäänkö mikä merkitys on ihmisen monipuolisella henkisellä kehityksellä? Seitsemänkymmentäluvun erilaisissa koulutuspoliittisissa komiteoissa, joissa Wileniuskin oli mukana, oli STK:n koulutuspoliittinen ajattelu suorastaan leikinlaskun aihe. Tämä EVAn tärkeimmän jäsenjärjestön lyhytnäköinen kapea-alaista ammatillista koulutusta ja hyötynäkökohtia painottava linja sisälsi painokkaina elementteinä myös urheilun ja maanpuolustuksen.

Neljänneksi Wilenius kysyi, onko elinkeinoelämän taiteelle antama tuki annettu taiteiden itsensä vuoksi vai yritysten oman yritysimagon ja markkinoinnin kehittämisen vuoksi.

Wilenius piti sitä alustajan esitystä totena, että talouselämä on ehkä tällä hetkellä dynaamisin yhteiskunnan alue. Nythän eletään muuten jonkinlaista poliittista ja kulttuurista hiljaiseloa. Wilenius katsoi kuitenkin, että kulttuurin ydin on kasvatusta ja koulutus. Sieltä tulee se voima, jolla talouselämäkin on nyt niin dynaaminen. Entä kun tämä voima ehtyy ja elinkeinoelämä saa yrityksiinsä ne ihmiset, jotka ovat koululaitoksemme jäykistämiä eivätkä kykene enää uudistumaan nopeasti muuttuvien olosuhteiden myötä? Kulttuurin ytimen muodostavat kasvatusta ja koulutus, ja jos ne kuolevat, jäävät muutkin yhteiskuntaelämän alueet voimattomiksi ja uusiutumattomiksi ja pysähtyvät.

TAPANI SIHVOLA

Kuntokallion koulutus- ja
tutkimuskeskuksen johtaja

Ars Mammona — taide talouden toimialaksi?

Taiteen on voitava puhua suunsa
puhtaaksi, se ei voi olla hyvää
käytöstä. Taide ei voi sopeutua
lampaitten, niittyjen ja puiden
konsensukseen. Taide ei voi olla
demokraattista mitattiinpa demo-
kratiaa sitten mies ja ääni tai
markka ja ääni -periaatteella.

Stanislav Jerzy Lec on sanonut: ”Ihmisillä
joilla ei ole mitään yhteistä taiteen kanssa, ei
pitäisi olla mitään yhteistä taiteen kanssa.
Onko selvä?” Lecin lakia lukeneet tietävät,
että sanktiona on salaiva tai naurunalaiseksi
tekeminen. Esimerkiksi tästä sopii Hesarin
kulttuuritoimituksen Kuiskaajan ivailu Yhty-
neiden paperitehtaiden kulttuuriteolle jul-
kaista Kalevalan juhluvuonna piirustuslehtiö-
sarja, jossa esiteltiin kansallisia taideaartei-
tamme. Erään lehtiön kannessa seisoo
Gallén-Kallelan kuvaama kalevalainen san-
kari katkennut puukko kädessään maailman
pahuutta kiroten. Yhtyneiden taidekasvatus-
osasto valistaa koululaisia ja kertoo kyseessä
olevan ”Lemminkäisen kirouksen”. No sa-
massa rompsussahan Kullervokin seikkaili.

En epäile lainkaan, etteikö elinkeino-
elämän, liikemaailman ja teollisuuden piiris-
sä ole paljonkin kulttuurin tuntemusta ja sy-
vällistä ymmärrystä ja herkkyyttä taiteen eri
aloja kohtaan. Elinkeinoelämän panos tai-
teen tukemiseen taideostoina, sponsorointina
ym. noussee lähes 50 miljoonaan markkaan
kuluvana vuonna. Parin vuoden takaisten
tietojen pohjalta liike-elämän taideostot yk-
sin olivat noin puolitoistakertaiset kaikkiin
yhteiskunnan taideostoihin verrattuina. Mut-
ta mikäli rahoituksella pyritään taide pane-
maan liekaan, sidotaan määrärahat jonkin
yhtenäistetyn ”EVAn kulttuuripoliittisen oh-
jelman” toteuttamiseen olemme huolestutta-
valla tiellä.

Englantilainen filosofi ja taideteoreetikko
Collingwood puhuu taiteen profeettallisesta
tehtävästä: ”Taitelijan on ennustettava, ei sii-
nä mielessä, että hän ilmaisisi tulevia tapah-
tumia, vaan siinä mielessä, että hän kertoo
kuulijoilleen silläkin uhalla, ettei se heitä
miellyttäisi, heidän omien sydäntensä salai-
suudet. Hänen tehtävänsä taiteilijana on lau-
sua julki, puhua suunsa puhtaaksi... Mikään
yhteisö ei tunne omaa sydäntään. Ja kun yh-
teisö pettää itseään tässä tärkeässä kohdassa,

se elää tietämättömyydessä, joka merkitsee kuolemaa... Taide on yhteiskunnan lääke pahinta mielen sairautta vastaan, nimittäin tietoisuuden turmeltumista vastaan."

Rahan voimalla voi profeetallisuutta rajoittaa

Kun taide muuttuu kauppatavaraksi, taideostot pörssispekuloinniksi ja mesenointi ja sponsorointi laskelmoiduksi mainoskikkailuksi, jää Collingwoodin ajatus vain taideopiskelijoiden tenttivastauksiin. Elinkeinoelämän mielenkiinto taidetta kohtaan voi olla aitoa intressiä kulttuurin sisällön ja merkityksen suhteen, mutta siinä piilee myös haave kaupallisesti hyödynnettävästä uudesta toimialasta. Haavikon sanoin: "Ei pidä lopullisesti päättää toimialaa. Oikea toimiala voisi olla: riittävä kate, nopea poisto, heti sijoitettava ylijäämä. Joka temmataa entisestään toiminnasta. Jos ei ole tuloksellista tulosta niin hirvittävä nopeus tekee mahdolliseksi edes rahoituksellisen ulosoton." Taiteeseen sijoitettuna tämä merkitsee pinnallisuuden riemuvoittoa. Mitä nopeammassa tahdissa "ilmiöt" ovat in ja out naistenlehtien juorupalstoilla sitä nopeampi vaihto ja tehokkaampi rahoituksellinen ulosotto. Ilmiö Kari Walden ei saa käydä edes taidekouluun rauhassa loppuun, kun jo oppilastyötkin riistetään pankkisalien seinille, sillähän voi saada monta ilmaista monivärisivua mainostilaa.

Hyötyvätkö kariwaldenit enemmän julkisuudesta kuin "julkisteollisuus" heistä on jo toinen kysymys. Taiteen kannalta se on kuitenkin askel leväperäisyyteen tai peräti prostituutioon.

Kun lääke tietoisuuden turmeltumista vastaan laimennetaan riittävästi, imellytetään ja tarjoillaan koreassa paketissa, se vain lisää turmeltumista. Yhteisön sydämen tuntemukset vaimennetaan yhdentekeillä placebolääkkeillä tai pahimmillaan turrutetaan täysin ars narcoticalla, tajunnantäyttötaiteella.

Tällä hetkellä taiteen toimintaedellytykset ovat suurelta osin yhteiskunnan ja elinkeinoelämän yhteisen taloudellisen panoksen

varassa. Jos talouselämä toimii Homo Economicus-ihmiskuvan varassa, joka mittaa kaiken rahassa ja tuotoissa, kannattavuudessa, toimii yhteiskunta Homo Politicus-ihmiskuvan varassa, joka arvioi kaikkea poliittisen "mekäläisyyden" näkökulmasta.

Haavikon mukaan "demokratia tarkoittaa hyvää käytöstä. Demokratiaa harjoittavat lampaista viljelevät puita laiduntavat miehet, turvatakseen lampaitten, kaluttujen niittyjen ja puitten intressien ristiriidat. Siitä se opittiin. Siihen se soveltuu."

Taiteen on voitava puhua suunsa puhtaaksi, se ei voi olla hyvää käytöstä. Taide ei voi sopeutua lampaitten, niittyjen ja puiden konsensukseen. Taide ei voi olla demokraattista mitattiinpa demokratiaa sitten mies ja ääni tai markka ja ääni -periaatteella.

Taiteen ihmiskuvan tulee perustua vain Homo Sapiens Sapiens -itsestään tietoisesta ihmisen näkemykseen. Viisas ihminen ei voi olla sidottu ihminen.

Tukekoon talouselämä taidetta, tehköön EVA kulttuuripolitiikkaa mutta tehtäköön se avoimesti ilman voiton ja vallan tavoittelua, taiteen ehdoin, yhteisön parhaaksi.

Professori
JUHANI PIETARINEN,
Turku

Lyhyt analyysi Pentti Linkolan vihreän liikkeen tavoiteohjelman sisältämästä päättelystä

Kommentteja P. Linkolan alustukseen
Kriittinen Korkeakoulu
Helsinki 9.9.1986

Linkolan ihanteissa on kuitenkin eräs ratkaiseva ero kaikkiin muihin platonilaisiin malleihin verrattuna: ne vaativat meitä luopumaan ihmiskeskeisyydestä.

Pentti Linkolan "Vihreä kirja" pulpahti julkisuuteen tämän vuoden elokuussa. Kirja oli tarkoituksellisesti vuodettu lehtien palstoille ennen aikojaan. Linkola itse oli ilmeisesti tarkoittanut sen julkistamisen liittyväksi vasta vihreiden syksyn yhteiskoukukseen. Kirjanen sai aikaan varsin suuren kohun pienestä koostaan huolimatta (47 s.) ja siitä julkaistiin lehdistössä ilmeisen tahallisesti sellaisia otteita, jotka saivat sen näyttämään tyhmemmältä kuin se olikaan. Suomessa keskustelua käytiin pitkää aikaa yhteiskunnallisista kysymyksistä periaatteellisemmalla tasolla kuin mihin on totuttu. Ikävä kyllä monet olivat muodostaneet käsityksensä Linkolan ohjelmasta lehtikirjoitusten perusteella.

Kriittinen korkeakoulu järjesti 9.9.1986 tilaisuuden, jossa Pentti Linkolan aiheena oli Vihreä filosofia käytännössä. Linkolan alustus oli kuitenkin enemmän yksi puheenvuoro Osmo Soininvaaran ja Linkolan käymässä vuorokeskustelussa. Linkolan puheenvuoroa oli siivittänyt Soininvaaran uuden kirjan käsikirjoitus. Tästä huolimatta se liittyi hyvin illan teemaan, eikä yleisöllä ollut vaikeuksia ymmärtää tilannetta. Yleisö piti kuulemastaan. Tilaisuudessa käytettiin Linkolan alustukseen kaksi kommenttipuheenvuoroa: ensimmäisen esitti Turun yliopiston filosofian professori Juhani Pietarinen ja toisen toimittaja Heidi Hautala. Sekä kommenttipuheenvuorot että käyty keskustelu osoittivat, että aito yhteiskunnallinen keskustelu ei Suomessa ole vielä kuollut, sitä vain käydään eri foorumeilla kuin ennen.

Tässä julkaistava professori Juhani Pietarisen kommenttipuheenvuoro on lyhyt mutta erinomaisen terävä analyysi siitä päättelystä, johon Linkolan ohjelma nojaa.

EP

1. *'Vihreän liikkeen tavoiteohjelma'* näyttää edustavan Linkolan ajattelun kolmatta vaihetta, jos ne erotellaan seuraavasti: I vaihe: 50- ja 60-lukujen pasifistinen humanismi. II vaihe: 70- ja 80-lukujen vaihteen pessimistinen anti-humanismi. III vaihe: säästöyhteiskunnan rajoitettu humanismi.

2. Linkolan ohjelma rakentuu kolmen keskeisen premissin varaan. Niistä yksi on eettinen, kaksi muuta faktuaalista (tosiasialuonteista).

I. Eettinen premissi: Elämän moninaisuuden ja perinteen kunnioittaminen on korkein arvo.

Premissistä seuraa mm., että vitaalinen, runsas luonto on perimmäinen itseisarvo, että jokaisella eliölajilla on yhtäläinen olemassaolon oikeus (koskee myös ihmistä) ja ettei ihmiellä ole erityistä oikeutta hävittää muita lajeja.

Premissi poikkeaa perinteisen humanismin eettisistä lähtökohdista. Humanismi korostaa ihmisen asemaa ja rajoittuu vain ihmisen osuuteen elämän moninaisuudessa. Linkola asettaa ihmiskeskeisen ajattelun tilalle luontokeskeisyyden (biosfäärin oikeudenmukaisuuden).

Vaikka ihmiskeskeisyys kielletään ohjelmassa selvästi, siihen sisältyy myös runsaasti humanismin rippeitä: eloonjäämisestä puhutaan voittopuolisesti *ihmisen* eloonjäämisestä ja monia perinteisen humanismin ihanteita säilytetään.

II Tosiasiapremissi: Ihminen hävittää nykyisin luonnon runsautta ja uhkaa sen olemassaoloa kokonaisuutena, mutta myös omaa olemassaoloaan. Perimmäiset syyt ovat ihmiskunnan kohtuuttoman suuri koko ja teollistuneiden maiden valtava tuotanto- ja koulutusjärjestelmä.

Premissin totuus on kiistaton — ainakin ihmisen toiminta uhkaa luonnon moninaisuutta.

III Tosiasiapremissi: Vapaaehtoinen luopuminen nykyisestä elämäntavasta on ihmisille mahdotonta.

Tämänkin premissin totuus on hyvin perusteltu, joskin sen luonne 'tosiasiana' on paljon ongelmallisempi kuin edellisen. Mutta nykyisenkaltaisesta hyvinvoinnista ja elintasosta tinkiminen tuskin onnistuu

muutoin kuin jonkinlaisen pakon edessä.

Premisseistä I ja II seuraa, että ihmisen on muutettava elämäntapansa niin, ettei hän tuhoa luonnon runsautta. Linkolan aikaisemman (II vaiheen) kannan mukaan pitää palata mahdollisimman alkukantaiseen elämänmuotoon, missä "ihminen on ihmiselle susi", missä kaiken sivistyksen on loputtava. Vihreän vihkosen kanta on huomattavasti maltillisempi; se pitää valvottua ja säänneltyä humanismia mahdollisena.

Kun otetaan huomioon vielä III premissi, lopullinen johtopäätös seuraa väistämättä:

Johtopäätös: Ainoa keino päästä elämän moninaisuuden kunnioittamisen mukaiseen tilaan on *pakottaa* ihmiset elämään toisin.

Päätely on minusta oikea: jos hyväksytään premissit, johtopäätös seuraa. Premisseistä pitäisi II ja III hyväksyä paikkansapitävinä. Vedenjakajaksi jää ensimmäinen, eettinen premissi. Näyttää siltä, että hyvin harva on valmis hyväksymään sen vakavasti, siis muutoinkin kuin pelkästään huulenliikkeinä.

Mutta oletetaan myös ensimmäinen premissi. Silloin voimme jatkaa Linkolan johtopäätöksestä. Se sisältää kaksi vaikeaa asiaa:

- (1) Mihin ihmiset on pakotettava — ts. mikä toteutettava yhteiskuntamalli on?
- (2) Mitä 'pakottaminen' tarkoittaa?

3. Linkolan ehdottoma yhteiskuntamalli noudattaa platonilaista perinnettä, mm. seuraavien tunnusmerkkien perusteella:

- Kaikille kansalaisille asetetaan samat korkeat eettiset ihanteet (elämän moninaisuuden kunnioittamisen etiikka).
- Yhteiskuntaa johtavat valveutuneimmat yksilöt (eloonjäämisen asiantuntijat; vrt. Platonin filosofikuninkaat).
- Järjestystä valvovat poliisit, jotka ovat eettisesti ja tiedollisesti kehittyneimpiä kansalaisia (vrt. Platonin vartijat).
- Ihanteena on samana pysyvä järjestys; muutos ja kehitys voivat mennä vain huonoon suuntaan.
- Kasvatukselle annetaan keskeisin tehtävä: kaikki tähtää siihen, että ihmiset

sisäistävät uuden ajattelutavan (eloonjäämisopin ja säästötalouden).

Linkolan malli edustaa eräänlaista 'ekoplatonismia'. Se, kuten platonistinen ajattelu yleensä, kieltää jyrkästi liberalistiset ja anarkistiset yksilönvapauden ihanteet, koska sellaiset uhkaavat yhteisön yhtenäisyyttä ja pysyvyyttä.

4. Miten ekoplatonistinen yhteiskuntamalli toteutetaan? Yhtenäisyyteen ja pysyvyyteen tähtäävän mallin perusongelma on kasvatuksen onnistuminen. Jos ihmiset 'sisäistävät' uuden arvojärjestyksen ja hyväksyvät sen välttämättä ja parhaaksi — ainoaksi järkeväksi —, tilanne on ihanteellinen. Silloin saavutetaan pysyvyyden tärkein edellytys: moraalinen yhtenäisyys (Hegelin kuuluisa 'Sittlichkeit'). Jos moraalinen kasvatus onnistuu, mallin 'poliisivaltion' luonne on näennäinen, eikä sitä tarvitse korostaa. Platonilaiset yhteiskuntamallit ymmärretään väärin kun ne ajatellaan totalitaarisiksi pakkovaltioiksi.

Linkolan ihnteissa on kuitenkin eräs ratkaiseva ero kaikkiin muihin platonilaisiin (Platonin, Hegelin, Marxin, Khomeinin jne.) malleihin verrattuna: ne vaativat meitä luopumaan ihmiskeskeisyydestä. Se tietysti tekee niiden sisäistämisen äärimmäisen vaikeaksi. Siksi on epärealistista ajatella, että pelkkä moraaliseen tietoisuuteen kasvattaminen johtaa haluttuun tulokseen. On turvaututtava kovempaan pakottamiseen.

(Tosin Linkola hyväksyy monia perinteisiä humanistisia arvoja: suvun jatkamisen, perhe-elämän, rakkauden, koulutuksen tietyn rajoituksen, monet kulttuuriarvot, uskonnon vapauden, jopa varsin korkean tekniikan tason kuten autot, junat, radiot ja TV:t. Mutta hän hyväksyy ehdottomasti liian vähän, jotta säästöyhteiskunta voisi saada humanistisen asenteen siunauksen. Toisaalta: hyväksyykö hän ehkä liikaa perinteisestä humanismista niin että eettinen lähtökohta, kaikkien lajien tasa-arvoisuus ja yhtäläisen elämisen mahdollisuus, vaarantuu?)

Jäljelle jää neljä vaihtoehtoa:

A. Demokraattinen siirtyminen säästöyhteiskuntaan. Demokraattisesti valittu

poliittinen johto päättää tarvittavista kovia laeista. Premissin III mukaan tämä ei kuitenkaan voi toimia normaaleissa oloissa, siis nykyisen kaltaisessa tilanteessa.

B. Kumouksellinen siirtyminen. Jos kumousta yrittää vähemmistö, mistä se saa tarvittavan voiman taakseen? Jos kumouksen takana on voimaenemmistö, se voi onnistua. Mutta mistä tuollainen enemmistö tulisi? Voimatoimiin turvautuminen tekisi myös mallin eettisen toteuttamisen kyseenalaiseksi — kasvatus ei onnistu pakkotoimin.

C. Vapaaehtoinen askeettisuus. Ihmiset saavat 'linkolalaisen' herätyksen ja omaksuvat säästöyhteiskunnan ihanteet. Tämä olisi moraalisesti paras vaihtoehto, mutta tietysti täysin epärealistinen ja vastoin III premissiä.

D. Katastrofin tie. Ydinsota, ekokatastrofi, taloudellinen romahdus tai jokin vastaava saattaa johtaa tilanteeseen, missä ainoa vaihtoehto on säästöyhteiskunnan kaltainen elämäntapa — ellei sekin jää saavutamattomaksi ihanaksi utopiaksi. Tämä onkin ainoa realistinen mallin toteutumisen mahdollisuus, ja silloinkin kyseessä on vain uuden kehityksen lähtökohta.

Näyttää siltä, ettei Linkolan eettinen premissi — biosfäärinen oikeudenmukaisuus — pääse koskaan toteutumaan. Ihminen jatkaa luonnon jyräämistä.

LAURI HOLOPAINEN
Huk, Helsinki

Itsepuolustusta vai filosofista liikuntaa — mihin aikido ja muut budo-lajit kasvattavat?

Alustus Kriittisen Korkeakoulun
Ruumiinkulttuuri-sarjassa
20.10.1986

On olennaista, että hyökkääjälle ei anneta mitään erikoisasemaa muihin ilmiöihin nähden, hyökkääjä on valistuneen taistelijan tajunnassa samanarvoinen kuun ja tuulen kanssa.

Timo Klemola sanoo tänä vuonna ilmestyneessä kirjassaan Karate-do, Tie ja Taito, että budo-lajit ovat kokonaisvaltaisia järjestelmiä, joiden opetuksessa pääpaino tulisi asettaa oppilaan henkiseen kasvuun. Tavoitteena on tällöin tasapainoinen ihminen, joka kykenee toteuttamaan budolajinsa henkisiä ja fyysisiä periaatteita jokapäiväisessä elämässään. Tässä mielessä eri budo-lajit tai yhden lajin sisällä olevat eri tyylit ovat vain erilaisia polkuja kohti samaa päämäärää. Voisi sanoa, että vain maisemat matkan varrella vaihtelevat.

Budon kasvatusmenetelmät ovat luonnollisesti itämaisia, koska lajitkin ovat sieltä kotoisin. Länsimainen ihminen on kulttuurinsa pitkän kehityksen aikana tottunut katsomaan ulospäin ja tutkimaan luontoa. Tämän ajattelutavan tuloksena ovat syntyneet esimerkiksi luonnontieteet. Idässä ihminen on jo vuosituhansien ajan ollut kiinnostuneempi ihmisestä itsestään, hän on istunut alas ja kääntänyt katseensa sisään päin. Näin on syntynyt koko joukko erilaisia ihmistieteitä, menetelmiä sisäisen totuuden löytämiseksi. Sellaiset filosofiset järjestelmät kuten kungfutselaisuus, taolaisuus ja zen-buddhalaisuus ovat tämän etsinnän tulosta. Nämä kaikki ajattelutavat ovat myös budo-lajien taustalla.

Budo-lajien suosio maassamme on kasvanut viime vuosina olennaisesti. Varsinkin pääkaupunkiseudulla on mahdollisuus harjoitella ainakin karatea, judoa, kyudoa eli jousen tietä sekä karate-dota. Useita näitä lajeja on voinut harrastaa Suomessa jo pitkälti toistakymmentä vuotta, jousen tietä tosin vasta pari vuotta. Tänä aikana arvioidaan kymmenien tuhansien ihmisten osallistuneen budoharjoitteluun. Karate ja judo tunnetaan lisäksi yleisölajeina kilpailujen vuoksi. Aikidossa ei kilpailla, mutta senkin suosio on kasvanut jatkuvasti ja aikido-liiton jäsenseurojen lukumäärä on

ehtinyt kasvaa 25:een. Suomen Aikidoliitto on myös tänä vuonna liittynyt SVUL:oon, mikä parantaa lajin levittämistä ja kehitystyötä.

Eräs syy budo-lajien suosioon lieene kiinnostus mielihyvään, jota liikunnallinen harjoittelu tuo mukanaan. Asiasta on tehty pieni tutkimus. 'Harjoitusten jälkeinen hyvä olo' oli monen kohdalla tärkeä syy aikidoharjoittelun motivaatiota kysyttäessä. Siihen, missä määrin ja minkä vuoksi tämä mielihyvä liittyi juuri kyseisen lajin harjoitteluun, ei pienimuotoisissa teemaseminaariesitelmässä pyritty vastaamaan. (Myllynen, Helsingin Kesäyliopisto, Kasvatustieteiden osasto, 1983).

Toinen syy budo-lajien suosioon johtunee kiinnostuksesta kilpailuun ja itsepuolustukseen. Tätä kysymystä on käsitelty Ilpo Jalamo Budoka-lehdessä 2/1983: "Budo-lajeista koetetaan väkisin tehdä urheilulajeja. Jos näin käy, on vaikeaa enää puhua budosta. Nykyaikaisen kilpaurheilun ja budon tavoitteet sopivat vain harvan kohdalla yhteen. Pyrkimys itsetuntemukseen ja tasapainoon itsensä ja ympäristön kanssa vaihtuu helposti maineen ja kunnian tavoitteluun". Kun kiinnostus painottuu itsepuolustukseen, ollaan julkisuudessa toisinaan huolestuneita tämän itsepuolustustahdon — kyvyn selviytyä hengissä vahingoittumattomana jouduttaessa hyökkäyksen kohteeksi — vaihtumisesta hyökkäystahdoksi ja tappelutahdoksi. Sellaisilta harjoittelijoilta pitäisi harjoittelu voida kieltää, sillä he levittävät budon sijasta pelkoa ja kauhua.

Kolmas syy budo-lajien suosioon on kiinnostus niiden filosofiaan ja etiikkaan, jotka yhdessä fyysisten harjoitusten kanssa mahdollistavat kokonaisemman ja uskottavamman ihmiskuvan kuin ihmisen tarkastelu yksinomaan luonnontieteitten valossa antaa. Budo-harjoittelulla halutaan etsiä vastauksia ihmisenä olemisen kysymyksiin itsekasvatuksen avulla.

Budon filosofis-eettisellä perustalla on tieto-oppinsa ja ontologiansa zenissä sekä etiikkansa bushido-järjestelmässä, jonka mukaan ihmisenä tulisi kasvaa suoruteen, rohkeuteen ja uskollisuuteen. Se ei kuitenkaan ole identtinen minkään oppijärjestel-

män kanssa, vaikka se ammentaakin kungfutselaisuudesta, taolaisuudesta ja zenbuddhismista. Voisi sanoa, että budoa harjoittavat yksilöt ilmentävät sitä harjoitussillaan, sanoillaan ja myös elämällään, joka usein on ollut kovaa puurtamista ja todellista budoon perehtymistä. Näin heidän elämänsä on heidän filosofiansa todiste.

Judosta

Judon perustaja Jigoro Kano perusti 22-vuotiaana Kodokanin oman koulun (ensin Kano Juku-koulu), joka edelleen on koko maailman judon Mekka. Vuonna 1869 kuitui Japanin vanha feodaalilaitos ja maa avautui länsimaisille vaikutteille. Samalla soturiluokka, samurait, menetti merkityksensä ja heidän taitonsa alkoivat rappeutua. Tällöin nuori Kano perusti vanhalle jujutsulle perustuvan järjestelmän, jolle hän antoi nimeksi Kodokan judo. Kano oli myös Tokion kasvatuskorkeakoulun professori ja rehtori, Japanin ylähuoneen jäsen, Japanin Olympiakomitean jäsen, tiedemies, kasvattaja ja humanisti. Hän otti eri jujutsukouluista parhaat opit, tutki myös erilaisia länsimaisia liikuntamuotoja ja keksi aivan uusia tekniikoita. Hän poisti vaarallisiksi katsottavat liikkeet ja kehitti judon itsessään täydelliseksi harjoitusmuodoksi, jossa henki ja ruumis kehittyvät sopusointuisiksi. Vuonna 1930 tiedetään Kanon käyneen myös aikidon kehittäjän Uyeshiban, harjoitussalilla. Nähtyään aikidoa hän totesi: "Tämä on tosi budoa. Siksi lähetän kolme lupaavinta oppilastani salillesi. Opetathan heille aikidoa."

Aikidon synty

Aikidon perustaja Morihei Uyeshiba joutui lapsuudessaan katselemaan voimattomana, miten hänen isänsä pahoinpideltiin poliittisten erimielisyyksien vuoksi. Hän päätti opiskella kaiken mahdollisen perinteisistä sota- ja itsepuolustustaidoista ja tulla vahvaksi näiden avulla.

Hän aloitti budon opiskelun 14-vuotiaana. Vuoden 1908 paikkeilla hän sai todistuksen Masakatsu Nakain kendokoulusta,

jossa myös Judon kehittäjä Jigoro Kano opiskeli. Judon perustaja oli kuitenkin perustanut Kodokanin Judoksi nimitetyn koulunsa jo vuotta ennen aikidon perustajan syntymää. Uyeshiba jatkoi opiskeluaan arvostetun professori Takedan Daitoryujutsukoulussa ja päätti sen vuonna 1922. Hän harrasti melkein kaikkia silloisia taistelutaitoja ja tutustui moderniin voimisteluun, judoon, kendoon, pistintekniikoihin. Venäjän ja Japanin välisen sodan aikana hän liittyi vapaaehtoiseen armeijaan ja testasi voimansa ja taitonsa rintamalla.

Sitten hän kuljeskeli eri puolilla Japania ja löytäessään itseään paremman vastustajan, hän jäi tämän luokse oppilaaksi. Päästyään lähelle päämääräänsä — täydellistä taistelijaa — epäilyksen siemen alkoi itää hänessä. Se ei kohdistunut yksittäisiin taitoihin vaan taistelutaitoihin yleensä. Hän kysyi itseltään, mitä hyötyä oli heittämisestä, maahanlyömisestä, taistelemisesta ja kukistumisesta. Kannattiko taistelutaitoja ollenkaan harjoittaa? Tämän päivän voittaja on huomisen voitettu. Nuorena on fyysisesti vahva, mutta iän mukana voimat vähenevät ja nuoremmat voittavat vanhan. Joku voittaa, koska toiset häviävät. Tällaiset voitot ovat suhteellisia. Absoluuttista voittoa ei ole. Luonnon kannalta voittaminen ja häviäminen ihmisten maailmassa näyttää arvottomalta. Eikö ole hyödytöntä uhrata kokonainen ihmiselämä tuollaisen asian vuoksi?

Uyeshiban jätti taistelutaidot syrjään ja omisti kaikki voimansa epäilyjen selvittämiseksi. Muutamien vuosien ponnistelujen jälkeen hän löysi vastauksen sattumalta kaataessaan vettä. Kysymykset näyttivät ratkenneen. ”Kulkiessani pihalla maa alkoi äkisti vavista. Kulusta höyryä nousi ympäröiden ruumiini ja tunsin muuttuvani kultaiseksi. Samalla mieleni ja ruumiini tuntuivat kevyiltä; ymmärsin mitä linnut lauloivat, tunsin selvästi luojan läsnäolon. Juuri tuona hetkenä valaistuini: taistelutaitojen perusperiaatteena on rakkaus.”

Myöhemmin Morihei Uyeshiba on luonnehtinut aikidoa seuraavasti: AIKI ei ole tekniikka jolla tapellaan tai lyödään vihollinen. Se on tapa saada maailma sopusointuun. Maailman kaikkien ihmisten rauhaan

tarvitaan aikidon mieltä. Mieltä, joka haluaa olla voimakas, vahva tai joka harjoittelee pelkästään vastustajansa kaatamista, ei tarvita. Aikidossa kontrolloidaan vastustajan mieli, ennenkuin hänet kohdataan kasvoista kasvoihin. Se merkitsee sitä, että vedämme hänet itseemme. Aikido jättää pois mieltymykset. Aikido ei kutsu suhteellisia asioita hyviksi tai pahoiksi. Aikido pitää kaikki olennot jatkuvassa kasvussa ja kehityksessä ja palvelee maailmankaikkeuden täydentämistä.

Karate-do — elämän tie

Karate-don perustajasta Gichin Funakoshista tiedetään, että karate merkitsi hänelle tietä, dota, kohti syvempää ymmärrystä itsestä ja elämästä. Karate-do on Funakoshin omin sanoin ”elämä itse”. Hänen ajattelussaan ja hänen opettamassaan karatedossa yhdistyvät kungfutselainen filosofia ja taolaisuus sekä maha-yana-buddhalaisuuden haara zen. Nämä ajattelutavat liittyivät myös bushidoon, soturin tiehen.

Nuorena Funakoshi oli sairaalloinen ja heikko. Hänen vanhempansa veivät hänet Azato Yasuzunen luo saamaan oppia karatessa. Hänen terveytensä alkoi vähitellen parantua ja harjoiteltuaan useita vuosia hänestä kehittyi mestari. Harjoittelustaan hän kertoo elämänkerrassaan näin:

Siihen aikaan hallitus oli kieltänyt karaten harjoittelun ja harjoituksemme oli pidettävä salassa. Saatoimme harjoitella siksi vain öiseen aikaan. Azaton talo oli kaukana, mutta innostutuani matka ei koskaan tuntunut liian pitkältä. Parin vuoden harjoittelun jälkeen huomasin että harjoittelu oli tehnyt minut terveeksi enkä tuntenut itseäni enää heikoksi. Nautin harjoittelusta ja aloin vakavasti ajatella karate-dota elämäntapana. Yö yön jälkeen, usein Azaton talon takapihalla, mestarin ketsellessä, tein kataharjoittelua uudelleen ja uudelleen, viikko viikon, joskus kuukausi kuukauden jälkeen, kunnes osasin sen hänen mielestään riittävän hyvin. Tämä jatkuva yhden katan toistaminen oli rasittavaa, usein ärsyttävää ja nöyryyttävääkin.”

Kun Gichin Funakoshi opiskeli karatea Okinawalla, vanhat mestarit noudattivat edelleen perinnettä, jonka mukaan yhden katan eli liikesarjan opiskeluun käytettiin aikaa kolme vuotta. Usean katan pintapuolinen osaaminen ei tämän ajattelutavan mukaan johda karate-don luonteen ymmärtämiseen. Opettaessaan karatea Japanissa Funakoshi jatkoi omien opettajiensa perinnettä ja painotti aina opetuksessaan kata-harjoittelua. Kata-harjoittelu oli hänelle aina ensisijainen harjoittelumuoto, erilaiset ottelumuodot olivat vain täydentäviä ja kataa soveltavia harjoituksia.

Bodon historiaa

Budon käsite muodostuu kahdesta japanilaisesta kirjainmerkistä bu ja do. Bu tulee sanasta bushi ja se merkitsee soturia. Do merkitsee kirjaimellisesti ottaen tietä ja laajemmassa merkityksessään elämäntapaa, oppia. Vapaasti käännettynä budo on soturin tie.

Historiallisesti ottaen voidaan budo jao-tella ko-budoon eli vanhaan budoon ja uuteen budoon eli shin-budoon. Vanha budo on saanut alkunsa 1400-1500-luvulla ja mm. iaido eli samuraimiekan vetotaito on osa sitä. Shin-budoon kuuluvat tällä vuosisadalla syntyneet judo, aikido ja karate-do.

Budo on kehittynyt vanhasta bujutsusta. Bujutsu merkitsee soturin taistelutekniikkaa sotatilannetta silmälläpitäen. Bujutsutaitoja ovat mm. iaijutsu, kenjutsu ja kyu-jutsu. Myös sellaiset aseettomat lähitaistelumenetelmät kuten jujutsu ja aikidojutsu ovat olleet jossain määrin samuroiden kiinnostuksen kohteena.

Sodankäynnin vähentyessä ja teknillisyydessä bujutsun merkitys muuttui vähempi-arvoiseksi kuin sota-aikoina. Rauhan kestäessä ammattisotilaiden fyysinen kunto ja heidän edustamansa ominaisuudet kuten rohkeus, uskollisuus ja velvollisuudentunto rappeutuivat. Asian korjaamiseksi jutsusta muodostui do ja vanhojen taisteluteknikoiden harjoittelu kehittyi henkisten ja fyysisten ominaisuuksien kehittämismenetelmäksi. Tällöin myös samurailuokkaan kuulumattomilla oli Japanin historiassa ensi kertaa mahdollisuus opetella taistelutek-

niikoita 'laimennetussa muodossa'. Jutsun ja don merkittävä ero ilmenee, kun esitetään kummankin kolme tärkeintä tavoitetta.

jutsu

1. Taistelukyky sotatilanteessa
2. Henkinen itsekuri
3. Käyttäytyminen ja moraali

do

1. Henkinen ja fyysinen kehitys
2. Oikea käyttäytyminen ja suhtautuminen kanssaihmiisiin
3. Itsepuolustuskyky siviiliolosuhteissa.

Bushido-budon eettinen perusta

Budolajien eettisenä perustana voidaan pitää bushido-järjestelmää, samuroiden lakikokoelmaa, jonka ohjeet ovat enimmäkseen säilyneet suullisena perimätietona. Bushido oli tie, jota soturin oli noudatettava niin jokapäiväisessä elämässään kuin kutsumustaan täyttäessäänkin, kirjoittaa Inazo Nitobe teoksessa Bushido, Japanin sielu (suomennettu 1942, WSOY, suomentanut Antero Manninen).

Bushido on kasvanut ja kehittynyt monina sotilaselämän vuosisatoina. Sillä on kenties sama asema etiikan historiassa kuin Englannin valtiosäännöllä valtiollisessa historiassa. Kuitenkaan siinä ei ollut mitään, joka olisi ollut verrattavissa magna chartaan tai habeas corpus-actiin. Seitsemän-nellätoista vuosisadalla julkaistiin tosin sotilassäännökset (Buke Hatto), mutta ne koskivat etupäässä avioliittoja, linnoja, liittosuhteita ja muuta sellaista. Opetusopillisiin ohjeisiin kajotaan vain ohimennen. Siksi ei voida osoittaa mitään tiettyä aikaa ja paikkaa ja sanoa: "Tässä on bushidon alkulähde". Se tulee tietoiseksi läänitysvallan aikana, joten sen alku voidaan ajallisesti yhdistää feodalismiin. Mutta feodalismi kutoutuu itsekin monista langoista, ja bushidon olemus on yhtä monimutkainen, huomauttaa Nitobe.

Kungfutselaisuuden vaikutusta bushidoon Nitobe pitää merkittävänä.

Bushido on saanut filosofiasta ja uskon-

nosta tyynen luottamuksen kohtaloon, levollisen alistumisen välttämättömyyteen vaaran tai onnettomuuden kohdatessa. Elämistä pidetään välttämättömänä muttei kaikkein arvokkaimpana ja kuolemaa pidetään ystävänä.

Ne pääperiaatteet, jotka bushido monesta lähteestä omaksui olivat harvat ja selvät: suoruus, rohkeus, hyvyys, kohteliaisuus, vilpittömyys, kunnia, uskollisuus ja itsehillintä. Eräät samurait harrastivat myös runojen kirjoittamista näiden velvoitteidensa kokemisesta.

”Vaikka ne ehkä loukkaavatkin
tunteitasi,
niin näille kolmelle
on sinun annettava anteeksi:
Tuulenpuuskalle, joka hajottaa
kukkasesi,
pilvelle, joka kätkee sinulta kuun
sekä hänelle
joka haastaa riitaa kanssasi”

On vaarallista esittää väitteitä runoilijan tarkoituksesta tai mahdollisesta kätketystä sanomasta tai runoilijan todellisuuskäsityksestä, joka on kenties häneltä itseltäänkin ollut peitossa. On olennaista, että hyökkääjälle ei anneta mitään erikoisasemaa muihin ilmiöihin nähden, hyökkääjä on valistuneen taistelijan tajunnassa samanarvoinen kuun ja tuulen kanssa. Tästä ”ilmiöiden samanarvoisuudesta” tai ”mieltä kiinnittävien kohteiden väistämisestä” on aikidon kehittäjä MORIHEI UYESHIBA kirjoittanut kuvatessaan hyökkääjän kohtaamista: ”Älkää katsoko hänen silmiinsä, etteivät ne kahlitse teitä. Älkää katsoko hänen miekkaansa, ettei se tuhoa teitä. Älkää katsoko häntä, ettei mielenne hajaannu”.

Zen-buddhalaisuuden vaikutus

Buddhalaismunkki Bodhidharman tiedetään vaeltaneen Intiasta Kiinaan n. 525 jKr. Hän asettui asumaan Shaolin temppeliin. Bodhidharmaa pidetään zen-buddhalaisuuden henkisenä perustajana ja myös sellaisen aseettoman taistelutaidon alkuunpani-

jana, josta esimerkiksi karate on kehittynyt. Tietoja Bodhidharman elämästä on säilynyt Tao Hsuanin kirjassa Ylipappien elämänkertoja vuodelta 645 ja Tao-yuanin kirjassa Muistiinpanoja Lampun Siirrosta vuodelta 1004.

Budon historian kannalta tärkeää on se, että bodhidharman kerrotaan opettaneen munkeilleen fyysisiä harjoituksia, koska he huonon kuntonsa vuoksi eivät kyenneet tekemään päivittäisiä zen-harjoituksiaan. Hän opetti munkeilleen liikuntajärjestelmän, jonka nimi oli shih pa lo han sho eli Lo-hanin kahdeksantoista kättä. Näitä harjoituksia pidetään myös kiinalaisen kungfun alkumuotona. Bodhidharman harjoitukset oli alunperin suunniteltu terveyden ja kunnon ylläpitämiseksi, silti niissä on selviä taistelutaidon tunnusmerkkejä, esimerkiksi lyöntejä kämmentyvellä, potkuja ja pyyhkäisyjä.

”Itämaiset taistelulajit ovat kehittyneet taistelussa jossa virhe merkitsi aina välitöntä kuolemaa. Japanilaista miekkaa, katanaa, pidetään kiinni kahdella kädellä ja sillä saatettiin yhdellä iskulla lyödä vastustaja poikki. Kun zen 1100-luvulla levisi Kiinasta Japaniin, Japanin soturiluokka omaksui nopeasti tämän ajattelutavan. Zen opetti heitä toimimaan nopeasti ja spontaanisti tilanteesta riippumatta ja säilyttämään mielensä tyyneyden raujuimmankin taistelun aikana. Miekka- ja taistelutaidon ydin oli elämän ja kuoleman luonteen oivaltamisessa. Zen auttoi soturin tähän oivallukseen. Zenin harjoittajalle ei kuoleman kohtaaminen mitenkään eroa hänen jokapäiväisistä toimistaan”. (Klemola)

Keskeinen zenille ja budo-lajeille yhteinen käsite on mushin tai munen, ei-mieli tai ei-ajatus. Tärkein kirjallinen dokumentti, jossa kuvataan tätä zenin ja budon suhdetta on zen-munkki Takuanin kirjoittama kirje Muneori-nimiselle samuraille 1600-luvun alkupuolella. Kirjeen keskeinen sisältö on seuraava: Kun miekkamies joutuu taisteluun, hän yrittää seurata vastustajansa miekanliikkeitä ja etsiä aukkoja hänen puolustuksestaan ja suunnitella omaa tak-

tiikkaansa. Tämä on kuitenkin väärin ja varma tie häviöön, joka tässä tapauksessa tietää varmaa kuolemaa. Miekkamiehen tulee säilyttää taistelussa mielentila, jota kutsutaan nimellä mushin. Tämä tarkoittaa sitä että hän ei saa antaa mielensä kiintyä tai pysähtyä mihinkään ulkoiseen tapahtumaan tai ajatukseen, vaan hänen on annettava sen virrata vapaasti ja estoitta.

ESKO PAAKKOLA

Osittain jälkikäteen tehty kommentti Lauri Holopaisen alustukseen

Aikidossakin on nähdäkseni kuitenkin se ongelma, että siinä täytyy ajatella toinen ihminen hyökkääjäksi.

Viime vuosina on Suomessakin tapahtunut selvä kiinnostuksen kasvu ns. budo-lajeja kohtaan. Näitä ovat mm. Holopaisen pääasiallisen kiinnostuksen kohde aikido, mutta sen lisäksi kannattaa mainita ainakin seuraavat: jiu jitsu, judo, kondo, kyudo, karate (Suomi saavutti lokakuun lopussa kaksi maailmanmestaruutta naisten kara-

tessa) ja tae kwondo. Lajeja on vielä muitakin. Näistä jiu jitsu sisältää lyöntejä, potkuja, heittoja, käsilukkoja, kuristuksia ja se on eräiden tietojen mukaan puolisolainen. Kendo taas on samuraimiekkailusta kehittynyt bambukepeillä tapahtuva kamppailu-urheilulaji, jossa on tavoitteen saada lyötyä vastustajaa päähän tai var taloon. (kendossa käytetään suojia). Kyudo on samuraisoturien jousella ampumistaito. Tae Kwondo taas on enemmän potkuihin perustuva laji. Kaikkien näiden taustalla on samuraioppi tai -ideologia. Kunkin lajin katsotaan oleva oma do, tie syvällisempään kokemukseen todellisuudesta. Bushido-filosofiassa on omat korkeat eettiset ideaalinsa, eikä niihin sinänsä ole mitään huomauttamista.

Länsimaalaisiin filosofioihin ja eettisiin käsityksiin nähden Holopaisen mainitsemin hyveisiin pyrkimisen tie on mielenkiintoisesti päinvastainen: ruumiin hallinnan ja tekniikan kehittymisen kautta henkiseen kehitykseen. Länsimainen kulttuuri on yleisesti ottaen pitänyt henkistä kehitystä mahdollisena ilman pyrkimystä budolajeissa ja joogassakin harrastettuun varsin ankaraan ruumiinhallintaan. On ajattelutapoja, joiden mukaan henkinen kehitys johtaa ruumiin ja jopa sen halujen hallintaan.

Holopaisen esityksessä kiinnitti huomiota myös tietty pettymys länsimaalaiseen kulttuuriin ja sen hengenperintöön, josta ei ole löytynyt mitään esimerkiksi aikidoon verrattavaa kokonaisvaltaiseen elämukseen johtavaa tietä. Nähtävästi budolajien harrastuksen taustana on osittain pettymys länsimaiseen sofistikoituun, abstraktin vaikeaan kulttuuriin ja näistä itäisistä lajeista etsitään jotain esikäsitteellistä ja mystistä zeniläistä kokemusta. Tämän etsinnän takana on myös tunne siitä, että on olemassa suurempi tapa ratkaista maailmanarvoitus kuin länsimainen pää (ajatuksen) do. Arkipäiväinen elämämme on myös aika tyyliä, useimmiten emme koe paljon mitään.

Budo-lajien tausta on sotaisia samurai-ideologia, mutta myös itäiset uskonnot. Näistä selvimmin taustalla ovat zen-buddhalaisuus, konfutselaisuus ja shintolaisuus mutta myös taolaisuus ja buddhalaisuus. Vähän asiaa tuntevana kiinnittävät huomiota nimitys

mestari, erilaiset arvoasteikot ja salakoulu-luonne, jota joissakin lajeissa on (jiu jitsu). Suomessa tietysti budo-lajit ovat pääasiassa profaaneja harrasteita eikä kovin selviä kytkentöjä uskonnollisiin taustoihin ole.

Aikido on näihin muihin budo-lajeihin nähden sikäli erikoinen, että siitä on hyökkäyksenomaiset liikesarjat karsittu pois ja keskitytty puolustukseen. Muissa lajeissa hyökkäävät liikesarjat jopa dominoivat. Aikidossakin on nähdäkseni kuitenkin se ongelma, että siinä täytyy ajatella toinen ihminen *hyökkääjäksi*. Käytännössä harjoituksissa toinen hyökkää, minä puolustaudun ja päinvastoin. Perussuhde toiseen ihmiseen harjoituksissa on; olet hyökkääjä, minä puolustaudun. Näin tehdään harjoituksissa intensiivisesti. Olisin taipuvainen väittämään, että budolajien filosofinen ja suorastaan ontologinen peruskategoria on taistelu, kamppailu. Aikidon kannalta vastaus tähän väittämään on, että hyökkääjää ei oikeastaan ole, vaan vastustaja on meissä itessämme. Pitkän kehityksen päässä asia saattaa ehkä tällaiseksi muuntua. Todellisuudessa harjoituksissa on vastustaja, joka hyökkää tässä tilanteessa täytyy puolustautua. Useimpien budo-lajien kohdalla todennäköisesti käy niin, että harrastajat tulevat salille ja hakevat sieltä näiden lajien käytännön tuntemusta ehtimättä lajien taustalla olevien varsin abstraktien filosofisten käsitysten sisäistämiseen ja niihin hyveisiin, joita niissä ajetaan takaa. Ehkä osa katujen potkuväkivallasta on tällaisen puutteellisen tutustumisen synnyttämää.

Mielenkiintoinen on tämä puolustautumisen ajatus ja itsepuolustuksen taidon kehittäminen siinäkin mielessä, että se oikeastaan sisältää kilpavarustelun logiikan. Suurvallat-han myös kilvan vahvistavat puolustustaan.

Suhde kuolemaan budolajien taustafilosofioissa on länsimaiselle ihmiselle outo. ”Allmän sett är krigarens väg att beslutsamt acceptera döden.” (Musashi 1984 s. 44) Tämä sama suhde korostuu myös samuraioppien mukaisessa itsemurhassa. Individi, yksilö, ei itämaisten filosofoiden mukaan ole niin merkityksellinen olio kuin länsimaisessa kulttuurissa. Kaikki on liikkeessä ja muuntuu toiseksi eri tavalla kuin länsimaisessa kulttuurissa, jossa tapahtumille annetaan alku ja loppu.

Tähän yksilöllisyyden merkityksen erilaisuuteen liittyy myös seikka, joka on itäisissä kulttuureissa eräänä vallitsevana piirteenä, nimittäin erilaisten sääntöjen ja perinteen noudattaminen. Itsemurha tehdään, kun se sääntöjen ja perinteen mukaan kuuluu tietystä tilanteesta tehdä. Sääntöjen noudattaminen, opettajan kunnioittaminen ja kuuliaisuus ovat hyveitä, jotka läntisissä kulttuureissa ovat aivan jotain toista. Vaikka nämä ovat tietyllä tavalla hyveitä myös läntisissä kulttuureissa, on yksilön oikeus rikkoa sääntöjä, toimia oman päänsä mukaan arvostetumpaa kuin itäisissä kulttuureissa. Idässä yksilö saa merkityksen totellessaan, noudattaessaan ja mukautuessaan perinteeseen. Ilman niitä hänen arvonsa on vähäinen. Poikkeamat ovat jopa ankarasti häpeällisiä. Japanilaisesta koulusta kertovat filmikatkelmat ovat olleet ainakin siinä mielessä kuvaavia, että ne ovat paljastaneet sen ankaran kurin ja kuuliaisuuden, mikä japanilaisessa kulttuurissa vallitsee. Sama kuuliaisuus koskee myös työelämää: japanilainenhan myy itsensä paljon kokonaisvaltaisemmin työnantajalleen kuin läntinen kollegansa. Luultavasti on niin, että väkivaltaiset budolajit sopivat juuri tällaiseen kulttuuriin, jossa perinteen voima on suuri ja korkeat moraaliset arvot ovat kulttuurissa ankarasti sanktioituja ja sisäistettyjä. Kun budo-lajit siirretään keskelle länsimaista kulttuuria tilanne on vaarallinen: taistelulajit on siirretty kuuliaisuuden kulttuurista kulttuuriin, jossa tämä arvo ei ole vastaavassa asemassa.

Yli oikean pätevyysalueensa on menty myös siinä, kun samurai-ideologiaa on tarjottu länsimaisille liikemiehille uutena voittaja tuottavana oppina liikemiestaidosta. Tästä esimerkki on mm. Musashin teos *De fem ringarnas bok*, jonka kansitekstit on laadittu tätä silmälläpitäen. Musashin samurai-oppi on kendon taustafilosofia ja se tie, minkä hän on kulkenut oman näkemyksensä löytääkseen, on varsin julma.

Lähde:

Musashi, Miyamoto 1984) *De fem ringarnas bok*. Bonnier Fakta Bokförlag. Stockholm. (on myös suomennettu)

ERKKI HAARANEN

Rikostutkija

Helsinki

Dualistinen kulttuuri — ongelmien perusta?

Dualistisen ristiriidan perusta on itssessämme, eikä tuotetuissa opeissa, jotka ovat sen seuraus. Ilmeisesti jo aivojen rakenteen kaksijakoisuus viittaa ihmisen kahteen erilaiseen kokemismahdollisuuteen, rationaaliseen ja irrationalaiseen, objektiiviseen ja subjektiiviseen.

Jos en koe itseäni tarpeelliseksi enkä löydä tarkoitusta olemassaololleni, voiko millään olla arvoa tai merkitystä elämässäni?

Tästä muodostuu laaja-alainen, koko rationaalista maailmaa koskettava ongelma, mikä ei taltu aseilla, ei tyydy rahaan eikä huku viinaan. Olemassaoloa ja tarkoitusta koskevat eksistentiaaliset kysymykset ovat ilmestyneet pohdittaviksi sen jälkeen kun kohtuullinen toimeentulo saavutettiin ja turvattiin. — Ilmeisesti edellisten sukupolvien saavuttaman tilan pelkkä ylläpitäminen ja suvunjatkaminen eivät riitä kehittyvän ihmisen elämäntarkoitukseksi.

Olemme joutuneet eksistentiaaliseen tyhjiöön — tarkoituksettomaan tilaan, väittää logoterapian isä tri Viktor Frankl. Elinvoimainen ihminen ei kestä tarkoituksetonta oloa, vaan hän turhautuu ja masentuu. Yleisemmin hyväksytyn, kantavan toimintamallin puuttuessa kukin etsii omaa ratkaisua ainutlaatuisena luultuun ongelmaansa. Tuo etsintä saattaa päättyä alkoholismiin, asosiaaliseen käytökseen tai sairauksiin. — Yksilöltä puuttuu motiivien motiivi, tiivistää Frankl.

Näinkö selittyvät ilkeät teot, pahoinpitelyt, itsensä pakonomainen huumautuminen, itsemurhat ja yleensä sellaiset teot, joita tarkoituksettomuus yhdistää? Tämänlaisilla ongelmilla näyttää olevan kiinteä yhteys kulttuuriimme, joka toimii oppien tavoin. Se on johdattanut meidät haluttuun päämäärään — turvattuun aineelliseen toimeentuloon — mutta enää emme tiedä, miten olisi jatkettava.

Kulttuuri — ihmisyhteisön toimintakehys

Kulttuuriin kuulumisen ja sen toimintamallien omaksuminen on automaattista.

Yksilön mahdollisuus tiedostaa kulttuurinsa edut ja haitat vaatii erityistä aktiivisuutta. Tutustuminen toisiin kulttuureihin antaa mahdollisuuden nähdä oma kulttuuri toisessa valossa — ikäänkuin ulkoapäin.

Useimpien kulttuureiden yhdistävänä tekijänä on ollut jäsentensä aineellisen toimeentulon turvaaminen. Sehän on tarpeistamme päällimmäinen — vaikka ei lopullinen olotila.

Ennen atomivoiman tuloa ihmisten 'liika energia' kului tai pantiin kulumaan alituisiin sotiin ja niiden jälkeiseen jälleenrakennustyöhön. Nyt kun sota merkitsee täydellistä tuhoa, sitä ei voi käyttää politiikan jatkona. Omasta pahoinvoinnista 'ei ole varaa' syytellä toisia, vaan tyytymättömyyden perussyihin on paneuduttava. Tällöin ajatus ohjautuu elämäntarkoitusta koskeviin eksistentiaalsiin kysymyksiin.

Yhteisö yleensä hylkää yksilön esittämät mielipiteet, jos ne ovat vallitsevia periaatteita vastaan — ryhmän etu asetetaan etusijalle. Tämä tuntuu oikeututetulta vain määrättyyn rajaan saakka, koska kehityksen kärki ei kulje massojen vaan yksilöiden kautta. Hyviksikin koetut toimintamallit aika muuttaa kahlitseviksi. Periaatteita on tarkistettava, kun ne alkavat käydä itsetarkoitukselliseksi. Kehitys on muuttumista, dynamiikkaa — siihen on suostuttava.

Kulttuurimme perusta

Ennen renessanssia Eurooppaa hallitsi kirkon oppien pohjalle muotoutunut kulttuuri. Sen arvot ja valta tukeutuivat järjelle selittämättömään (intuitiiviseen ja irrationaaliseen) maailmankuvaan ja sen omakohtaiseen (subjektiseen) kokemiseen.

Näitä oppeja selittäneiden skolastikkojen suurimpana vaikeutena lieenee ollut — kuten arvata saattaa — järkeistävät (rationaaliset) tulkintapyrkimykset. Asian hoitamiseen tarvittiin jopa inkvisitiota.

Ilmeisesti renessanssissa tapahtui syvällinen aatteiden analyysi ja tarkistus. Vallanpitäjien otteen herpaantuessa päästiin hetkeksi irti dogmeista, periaatteista ja sitovista toimintamalleista. Ihmisen luovuus pääsi

valloilleen.

Kolumbuksen uhkarohkea purjehdus kohti silloin tunnetun maailman rajoja vaikutti ratkaisevasti rationalismin nousuun. Teko osoitti kouriintuntuvasti kirkon monopolisoiman eksistenssin selittämistavan puutteet ja ikäänkuin palkkiona rohkealle teolle löytyi uusi maailma rikkauksineen. — Ihmisen aineellinen ja henkinen maailma todella avartui!

Esimerkiksi Kopernikus, Galilei ja Luther joutuivat vielä vaikeuksiin kirkon oppien tulkitsijoiden kanssa, mutta patoutunut rationaalinen ajattelu nousi voimallisesti Descartesin, Hobbesin, Newtonin... kautta esiin ja uusi auktoriteetti TIEDE aloitti nousunsa nykyiseen asemaan.

Kirkon opit jäivät kuitenkin vaikuttamaan uusien oppien rinnalle ja sen vuoksi jouduttiin kahden arvomaailman alaisuuteen — dualismiin, mikä on vakiintunut nykyiseksi aatepohjaksemme.

Kulttuurin tilinpäätös

Dualismi on ollut kulttuurimme käyttövoima. Se on merkinnyt haasteita ja vastakohtia. Hallitsevin tehtävä on ollut luonnonlakeihin ja aineen olemukseen perehtyminen ja niiden pohjalta tehdyt maan, meren ja ilman valloitukset... yleensä aineelliset sovellutukset.

Nykyisin voimme tuntea haasteiden riittämättömyyden ja siitä aiheutuvan kulttuurin murroksen olevan esillä.

Uusia aatevirtauksia ilmestyy kuten vihareät, mietiskely ja joogametodit. Tällaisten tulokkaiden vuoksi myös vallitsevien aatteiden 'vedenpitävyys' joutuu tarkistukseen'.

Kun tarkkaillaan nykyistä kulttuuriamme ja ollaan rehellisiä niin huomataan, ettei ihmistä niinkään uhkaa puute aineellisesta toimeentulosta kuin henkinen lama. Kun elämästä poistuu mielekkyys, kääntyy sen negatiivinen puoli esiin: levottomuus, itsekkyys, narsismi ja hybrisi. Vastaavasti eettiset, esteettiset ym harmoniset arvot hämärtyvät. Toisilleen käänteiset arvot eivät mahdu yhtä aikaa samaan tietoisuuteen.

Kehittymismahdollisuuksiltaan ihminen on rajoittamaton. Ja sen vuoksi tuskin mikään voi masentaa häntä enempää kuin kokemus oman luovuutensa ja itsensä tarpeettomuudesta. Kulttuurin tarjoama tuottava ja kuluttava malli on kestävä. Syntyminen kuluttajan rooliin on herpaannuttava. Kehityksen perustaksi ja tavoitteeksi tarvitaan avarampi näkemys ihmisestä ja hänen kehittymismahdollisuuksistaan. Turvattu aineellinen toimeentulo on kehityksen perusta, mutta se ei riitä elämän tarkoitukseksi. Kehityskykyiset ihmiset on haastettava etsimään omintakeisuuttaan — olemaan pioneereja itsensä kehittämiseksi. Nyt vuorossa on kehittyminen ihmisenä ja lähimmäisenä.

Arvojen jakaantuminen

Hallitakseen eksistenssiä, ajan, määrän ja tilan äärettömyyttä, ihminen on kehittänyt avuksi käsitteitä ja määritelmiä. Ne erottavat tai havainnollistavat tietyn osa-alueen tuosta hallitsemattomasta kokonaisuudesta. Määritelmä kuitenkin luo — hieman salakavalasti — samalla myös oman vastakohtansa eli sen, minkä määritelmä rajaa ulkopuolelleen. Tällöin itse asiassa syntyykin käsitepari, koska toisen määrittely riittää määrittelemään molemmat käsitteet:

aine/henki, ajallinen/ajaton, eksoteerinen/esoteerinen, objektiivinen/subjektiivinen, kuolema/elämä, paha/hyvä, rikas/köyhä, järki/tunne, äärellinen/ääretön, rationaalinen/irrationaalinen... tällaisilla käsitteillä kokonaisuus jakaantuu kahteen vastakkaiseen osaan, joista yleensä toinen hyväksytään ja toista voidaan väheksyä tai jopa täysin hylätä. Kun kokonaisuus hajoaa, joudutaan dualistisen ristiriidan eteen. Maailmamme täyttyy aaveilla, kuten idän viisaat asiaa luonnehtivat. Kulttuurissamme dualistinen ristiriita on ottanut hahmon kirkon oppeina ja tieteen määritelmänä.

Ennen renessanssia hallitsijan kannatus ja sen mukana valta nojasivat enemmän edellä olevan luettelon oikeanpuoleisiin osa-alueisiin. Nyt tilanne on päinvastainen. Ihmisen luoma rajallinen totuus kestää rajallisen ajan.

Ajatuksillaan ihminen paloittelee kokonaisuuksia ja perustaa maailmankuvansa sen varaan, minkä ymmärtää, ja pitää sitä ainoana totuutena. Kehityksen paine pakottaa kuitenkin tarkistamaan tällätavoin syntyneitä rajoja ja totuuksia. Antiikin Kiinassa dualismi-ongelma tiedostettiin ja sitä pyrittiin myös hallitsemaan. Akupunktiolla säädeltiin yang ja yin -voimia. Yang symbolisoi tahtoa, rationaalista, maskuliinista, ja yin niiden vastakohtaa. Tavoitteena oli näiden voimien tasapainon löytäminen ja ylläpitäminen. Tällä kielellä tulkittuna kulttuurimme vaikeutena on yangin yliote, se on happamuuden (!), maskuliinisuuden, rationaalisuuden ja yleensä ulkoisten arvojen yliote vastakohdastaan.

Dualismin seuraukset ja ulottuvuudet

Nykyiset aseet, elektroninen tiedonvälitys ja nopeat kulkuyhteydet tekevät mahdolltomaksi eristäytymisen maailmassa vallitsevilta ongelmilta. Rauhankysymykset ovat maailmanlaajuisia ja koskettavat samalla meistä jokaista.

Kun valtaryhmät ovat määritelleet itsensä, ne ovat määritelleet samalla oppositionsa — vastaryhmittymän itselleen. Näin olemme joutuneet juoksemaan karkuun omaa varjoamme — rikkaat köyhiä, vahvat heikkoja, valkoiset mustia... dualismin aiheuttamia ongelmia ei voida aseilla ratkaista eikä poistaa. Vallassa olevien kulttuurien toimivana periaatteena ei ole kokonaisvaltainen, globaalinen vastuu erilaisista näkemyksistä ja kulttuurimuodoista. Näiden ryhmittymien edustajat ovat oman ideologiansa valtuuttamia, eivätkä näin ollen pysty ratkaisemaan vallitsevia ristiriitoja. — Heidän valtuutuksensa riittää vain siihen, mihin valtuuttajienkin ideologia. Johdaja on parhaimmillaan silloin, kun hän ilmaisee johdettaviensa tavoitteet.

Jos kehityspaineen (= evoluution) aiheuttamaa lamaa ei pystytä purkamaan ja ohjaamaan elämää suojelemaan kehityk-

seen, se syvenee ja aiheuttaa yhä enemmän levottomuutta ja todellista uhkaa myös maailmanrauhalle. Tuo uhka on todellinen silloin, jos viha ja pelko valtaavat ajatuksemme kohdatessamme erilaisuutta, kehittymättömyyttä ja köyhyyttä.

Ihmisen valinnanvapaus on todellista. Kehityksen sijasta hän voi valita pysähdyksen ja kuoleman. Evoluutio ei voi käyttää hybrisen valtaamaa ihmistä, koska hän ei kehity — hän joutaa tuhoutumaan. Ihminen on mysteeri itselleen. Sen perusta on oman olemassaolonsa tiedostava henkis-ai-neellinen olento.

Kulttuuri ei anna yksiselitteisiä neuvoja yksilölle hänen oman mysteerinsä ratkaisemiseksi. Kaikki riippuu siitä, kumpaan puoleen hän tukeutuu. Hän joutuu joko tieteen tai uskon yksipuolisuuden uhriksi.

Ehdyttävän vaikutuksen sijasta nämä 'toisiaan vierastavat suunnat' rohkaisevat kannattajaansa syrjimään toisen suunnan alaista tietoisuutensa osaa. Dualistisen ristiriidan perusta on itsessämme, eikä tuote-tuissa opeissa, jotka ovat sen seuraus. Il-meisesti jo aivojen rakenteen kaksijakoi-suus viittaa ihmisen kahteen erilaiseen ko-kemismahdollisuuteen: rationaaliseen ja ir-rationaaliseen, objektiiviseen tai subjektiiviseen.

Jos yritämme olla uskollisia erikseen mo-lempien suuntien opeille, löydämme vain syyn vallitsevaan kaksinaismoraaliin. Intui-tion tukemana voisi väittää, että aikamme johtava sairaus skitsofrenia (= jakomieli-tauti!), ja ehkä muutkin minuuden hah-mottamishäiriöt, ovat seurausta arvojen ja-kaantumisesta.

Sitä vastoin masennus, johon käytetään niin paljon lääkkeitä, voidaan usein tulkita sielulliseksi hätätilaksi, jota ihminen tuntee ylivoimaisten ongelmien edessä. Aluksi nii-hin reagoidaan henkisellä pahoinvoinnilla ja vähitellen yhä vakavammilla kehon toi-mintahäiriöillä.

Onko eksistentiaalinen tyhjiö täytettävissä?

Omasta tietoisuudestaan ihminen suodatti aisteihinsa ja logiikkaansa perustuvan tie-

teellisen tavan tarkastella eksistenssiä. Tä-mä on varsin ymmärrettävää, mutta määri-tellessämme etukäteen totuuden tietynlai-seksi, olemmekin rajanneet itsemme tuo-hon aitaukseen. Olemme kieltäneet itsel-tämme muut mahdollisuudet lähestyä tai olla suhteessa tuohon äärettömään ja tun-temattomaan eksistenssiin. — Miten seli-tämme esimerkiksi uskontojen olemassa-olon ja niiden valtaiset kannattajajoukot, jos niillä ei ole mitään oleellista puolustet-tavanaan?

Pelkistetysti sanottuna ihmisjärki — tie-teen nimissä — peittää rakkauden, evoluu-tion kantavimman voiman ja viisauden. Eksistentiaalisten kysymysten parissa pai-niva epäitsenäinen ihminen tarvitsee ki-peästi tukea löytääkseen mielekkyyden elä-määnsä. Auktoriteettien pelkoon kouliin-tuneen yksilön asettaminen vastuuseen ky-vyttömydestään elää normaalia elämää jär-jestäytyneessä yhteiskunnassa ei voi olla ratkaisu, koska hänen kannaltaan elämällä ei ole merkitystä. Näin eksistentiaalinen tyhjiö ei ole täytettävissä lainsäädännöllä ja valvonnalla.

Ajatus aineellisen hyvinvoinnin loputto-masta kohottamisesta ei tehoa niihin, jotka tiedostavat, että kohtuudessa on samalla optimi. Ehkä varojen ym. resurssien sijoit-taminen valistukseen, itsensä tuntemukseen olisi mielekkäin tapa torjua motivoimatto-muutta. Henkinen lama tuo mukanaan väistämättä myöskin väkivaltaa, minkä torjuminen on yhä vaikeampaa, ellei tilan-teen helpottamiseksi tehdä mitään.

Yksilö ei pysty kulttuurin suuntaa muut-tamaan, mutta hän voi selkiyttää omaa ase-maansa, mikäli hän oivaltaa ongelmien syysuhteet.

Tiede ja ihminen

Tieteen menestys materian tutkimuksissa ja käsittelyssä on saanut meidät luottamaan tieteen mahdollisuuksiin hallita kaikkia eteen tulevia haasteita ja ongelmia.

Kuitenkin tiede on sanoutunut irti eso-teerisestä, irrationaalisesta ja subjektisesta — sen menestyminen näillä alueilla on siis mahdotonta. Itsensä tunteminen kuitenkin

edellyttäisi myös näihin raja-aitoihin tutustumista, jotta niistä voitaisiin luopua.

Ihmisen tietoisuutta ei päästä lähestymään tiedettä tyydyttävällä tavalla, koska tieteen vaatimus tiedon objektiivisuudesta ei voi toteutua ihmistajuntaa tutkittaessa. Tajunta on subjektiivinen tila, jossa tutkija yhtyy tutkittavaan kohteeseen. Näin havainnon tekijä on, on ollut ja jää tieteen määritelmien ulkopuolelle.

Ongelmia aiheuttavat dualistiset ristiriidat kohtaavat kuitenkin toisensa ihmisen tajunnassa. Näin ollen myös sovinto eri vastakohtien välillä on mahdollinen rakentaa yksilön sisimpään, koska alkuperäinen ongelmaakin on itse asiassa siellä luotu.

Mikä on elämän tarkoitus?

Evoluutio on latistunut rationaalisen sattumaksi, elämän tarkoituksen kilpailuksi fyysisistä resursseista... Tunnustamalla itsensä tarkoituksettomaksi ihminen myöntää joutuneensa tappiolle mahdollisuuksiensa keskellä.

Luomakunnan edustajana, sekä lajina että yksilönä, ihminen on kehityspotentiaali ja jatkuvan kehityspaineen alainen. Onko se onni vai onnettomuus?

Kun ihminen erehtyy pitämään omaa loogiikkaansa kaikkein korkeimpana kriteerinä, hän joutuu hybriksen valtaan, jolloin hän omilla määritelmillään ja oman yhteisönsä tukemana rakentaa esteet omalle kehitykselleen.

Kehitys kuuluu ajattomiin elämänlakeihin. Se on dynaaminen ilmiö, mikä tavoitteen saavuttamisen jälkeen vaatii uuden suunnan ja teeman. Kehityspotentiaali aiheuttaa viestin tavoin levottomuutta silloin, kun kehityksemme uhkaa pysähtyä. "Kehitys on elämän tarkoitus" sanoo edesmennyt pappi-tiedemies Teilhard de Chardin kirjassaan *Tapaus Ihminen*. Jos kehitys nähdään elämän perimmäiseksi tarkoitukseksi, löytyy mielekkyys mielettömyyteen, motiivi motivoimattomuuteen ja rakkaus rakkaudettomuuteen.

Harmonia — ulkoinen vai sisäinen arvo?

Määrättyyn rajaan saakka ihmisen optimaalinen kehitys lienee voittopuolisesti ulkoisten ja fyysisten arvojen varassa. Mutta edistyäkseen itsenäisyyteen ja vastuuseen pääpainon on siirryttävä subjektiseen kehitykseen.

Jos tiedostamme vain ulkoisten arvojen olemassaolon, joudumme keskinäiseen kilpailuun. Ja edelleen etsiessämme minuuttamme pohdimme, antavatko sen meille toiset ihmiset vai ympärille kootut tavarat.

Ihminen on sitä, mitä hän ajattelee. Vain sitä voimme tavoitella, minkä tiedämme olevan olemassa. Onnea tavoitteellaan yleisesti tavoittelemalla rahaa ja toisten ihmisten hyväksyntää. Itsemme kehittämisen olemme jättäneet ulkoisen arvomaailman eli omanarvontunteen kehittämisen varaan. Käsitteitä itsetunto ja omanarvontunne käytetään synonyymeinä. Kuitenkin omanarvontunne sopii paremmin kuvaamaan yksilön suhdetta ulkoisiin arvoihin. Sitä kohottavat järkeistetyt arvomaailman mukaiset tekijät kuten: suorituskyky, tittelit, omaisuus, ulkonäkö... yleensä kaikki se mihin 'vertailun mittarimme' voimme suunnata.

Sitävastoin itsetunto on sisäisen arvomaailman käsite. Se pysyy muuttumattomana riippumatta siitä, mikä ihmisen asema on toisiin nähden. Se ei sisällä ulospäin suuntautuvaa vertailua. Sen vahvuuden voi vain itse mitata hiljaisuudessa. Se kertoo missä määrin hyväksyn itseni, luotanko itseäni ja ennenkaikkea — olenko omantuntoni hyväksymä.

Itsensä hyväksyminen on minuuden kulmakivi. Se on sisäisten arvojen maailman ainoa tavoite. Se ei ole itsestään selvyyttä, kuten itsemurhat todistavat. Kokonaisuus eheytyy vain itsensä ymmärtämisen ja vastuun kehittämisen kautta.

Mitä on onnellisuus?

Omanarvontunnetta ja itsetuntoa emme

voi toisilta vaatia emmekä saada. Onnellisuus — mielenrauha — on sisäinen arvo. Se ei ole, eikä saa olla riippuvainen rahasta eikä toisesta ihmisestäkään. Muita ei voi arvostaa eikä hyväksyä, ellei hyväksy ensin itseään. Tästä johtuu sekä oma että muiden pahoinvointi. Kannattaa pysähtyä hetkeksi miettimään, mikä ketjureaktio tästä aiheutuu.

Ihminen on arvokas, mutta ennen kaikkea hänen itsensä on näin tunnettava. Subjektisen tilan voi saavuttaa, jos tietää sitä etsiä — omasta tietoisuudestaan. Ihminen on yksilöllisen kehityksen ja luovuuden potentiaali maailmankaikkeudessa! Onni piilee juuri siinä, että löytää todellisen itsensä — vaikka vain kasvukelpoisena taimena. Siitä kehittyy mielenrauha ja merkitys kaikelle. Elämä toteutuu meissä itessämme ei esineissä eikä instituutioissa. Vain se, jolla on harmonia sydämessään, voi rakentaa sen ympärilleen. Ihminen on sitä, mitä hän ajattelee...

Lähdeluettelo

- Pierre Teilhard de Chardin: Tapaus Ihminen
Paul Brunton: Ylimmän viisaus
Totuuden jäljillä
Salaista Intiaa etsimässä ym.
Viktor Frankl: Itsensä löytäminen
Ihmisyden rajalla
Tahdonvoimalla terveeksi
Erich Fromm: Tuhoava Ihminen
Olla vai omistaa ym. ym.
Alan W. Watts: Psykoterapiaa Idästä ja lännestä
ZEN
Alice Miller: Alussa oli kasvatus
Lahjakkaan lapsen tragedia
Fritjof Capra: Fysiikka ja Tao
Lecomte du Nouy: Ihmisen tulevaisuus...
Yrjö Kallinen: Elämmekö unessa
Löytäjän ilo ym.
K.V. Laurikainen: Fysiikka ja usko
Todellisuus ja elämä
Lauri Rauhala: Ihmiskäsitys ihmistyössä ym.
Erkki Haaranen: Mielenterveys lehti 2/1980
Henkinen lama — yksipuolisen kehityksen seuraus
Mielenterveys lehti 5—6/81 Heikko itsetunto — aikamme ongelmien yhteinen nimittäjä?
Mielenterveys lehti 5—6/82 Mihin ihminen ulottuu — mihin tiede rajoittuu
Kriittisen Korkeakoulun Katsaus:
1/81: Olemmeko rationalismin aitauksessa?
3/84: Kehitys — utopioiden vai elämän tarkoituksen toteutumista?

”IHMINEN EI VOI KEHITTYÄ PELKÄSTÄÄN TEORIAA OPISKELEMALLA VAAN ALISTUMALLA PROSESSEIHIN, JOITA TYÖSSÄ JA KOULUTUKSESSA KOHDATAAN.”

Yhteiskuntatieteiden lisensiaatti ja Jyväskylän yliopiston filosofian laitoksen assistentti Kari E. Turunen on kirjoittanut Suomessa harvinaista psykodynaamista näkemystapaa edustavan lyhyen kasvatusta käsittelevän teoksen: **NÄKÖKULMA PEDAGOGIIKKAAN** (30 s.).

Kirjasi voi hankkia omakseen Kriittisen korkeakoulun toimistosta Meritullinkatu 9 D 31, 00170 Helsinki ja se maksaa 20 mk. Postitse tilatessa veloitetaan lisäksi postikulut.

Maailman menoa

Seminaarikokemuksia

Suomi tulevaisuudessa -seminaari pidettiin 15. ja 16. marraskuuta jo kuudennen kerran. Tilaisuuden vetonauloiksi oli hankittu viime kuukausina kissaa ja koiraa leikkineet ministerit Sorsa ja Väyrynen. Tässäkin tilaisuudessa he kiersivät toisensa kaukaa, eivätkä käyneet keskinäistä keskustelua. Sorsa oli puheessaan yllättävän moderni viitattaessaan mm. niihin demareiden periaateohjelmasta käytyihin keskusteluihin, joissa oli todettu että ohjelmien aika on ohi. Sorsan puheesta kaikui kuitenkin STK:n ja teollisuuden ääni yllättävän selvästi. Valtionhoitajapuolueen vastuu painaa paljon. Setämäisen opettava sävy kuulijoihin nähden oli hieman rasittava. Välillä vaikutti, kuin hän olisi häpäillyt puheenkirjoittajansa tekstiä. Vaikutelma olikin kevyt: luotettavuus ja jämäkkyys puuttuivat.

Väyrynen oli tavoitellut puheeseensa enemmän uuden ajan sävyä. Hän lanseerasi käsitettä "luonnonmukainen tietoyhteiskunta" ja kotimaisen energiatuotannon lisäämistä. Kaikenkaikkiaan ehdotukset olivat lähempänä sitä ajattelua, joka Suomi tulevaisuudessa seminaareissa on kehittänyt. Lisäksi Väyrynen on vakuuttava. Televisioesiintymisissä Väyrysen ja Sorsan ero tässä suhteessa on ollut näkymätön. Elävässä tilanteessa Sorsa hävisi nimenomaan tässä.

Muuten seminaarissa tuntui hieman väljähtänyttä maku. Asioita on jo jauhettu aika monissa seminaareissa ja tuntuu siltä, että tämä tapa tehdä tulevaisuuden suunnittelua on nyt vähäksi aikaa kulutettu loppuun. Myönteisenä poikkeuksena ryhmien raporteista nousi esiin liikennepoliittisen työryhmän esitys, joka perustui täysin ympäristöjärjestöjen liikennepoliittisen työryhmän mietintöön. Lauri Nordberg on työryhmineen tehnyt hyvää työtä. Tässä on nähdäkseen Suomi tulevaisuudessa seminaarisarjan uusi suunta.

Ensinnäkin täytyy olla riittävästi käsiteltävän alueen asiantuntemusta. Pelkkä tahto uuteen suuntaan ei riitä. Esimerkiksi taloustyöryhmän työtä näytti hankaloittaneen riittämätön jo toteutetun sosiaalipoliittikan tuntemus.

Toiseksi täytyy olla sellaisia henkilöitä, jotka jaksavat tehdä työtä seminaarien välisenä aikana. Taas kerran koulutus -työryhmä sortui siihen, että hyvin erilaiset ihmiset lähinnä kevensivät sydäntään. Tämä on tietysti ihan ryhmätyön lainalaisuuksien mukaista. Ennenkuin päästään yhteiseen keskusteluun, täytyy käydä paljon alustavia keskusteluja. Nyt haarukka oli kyllä niin suuri, että siitä ei ehkä päästä eteenpäin henkilöitä vaihtamatta. Keskustelua käytiin zenbuddhalaisesta nykyhetken filosofiasta ja karman lain opettamisesta peruskoululaisille aina opiskelijavirtojen ohjaukseen ylemmällä keskiasteella.

Kolmanneksi pitäisi vihdoin jo olla ohitettu se vaihe ajattelua, jossa heti ongelman tullessa näköpiiriin ollaan valmiita perustamaan sen ratkaisua varten oma ministeriö. Tätä samaa logiikkaa edustaa koulustuspuolella ajattelu, jossa rauhanongelmasta tehdään rauhankasvatusta, kansainvälisyyden ongelmasta kansainvälisyyskasvatusta ja niin edelleen loppumattomiin. Vaihtoehtoisenkin tulevaisuuden suunnittelu ja kaavailu ovat rankkaa työtä ja helpot ratkaisut — toivottavasti niitä on —.

Neljänneksi tulisi selviä erillisiä ongelmia varten perustaa asiantunteva vaihtoehtoisen ajatteluun perehtynyt ja nyky-yhteiskuntaa tunteva työryhmä. Eikö kansalaispalkka olisi jo tällaisen työn arvoinen? Eri-laiset kansalaispalkan toteuttamisen vaihtoehdot ja sen vaikutukset lienevät ainakin jollakin tavoin järkevästi ennakoitavissa. Nyt on aivan riittävästi puhuttu asiasta yleisellä tasolla. On vaihtoehtoisen mietinnön aika!

EP

Vaihtoehtoisen työn ja työpaikkojen luominen

Uusi yhdistys, Kolmas sektori ry. järjestää yhteistyönä Järvenpään seurakuntaopiston konferenssikeskukseen kanssa seminaarin, jossa pohditaan inhimillisemmän työn ja työpaikkojen luomismahdollisuuksia. Seminaariin toivotaan mukaan erityisesti vapaiden ammattien harjoittajia.

Seminaaripäivät ovat lauantai 10.1 ja sunnuntai 11.1.87.

Lauantaina puhutaan kansalaisyhteiskunnasta, mahdollisuuksista mielekkääseen työhön, vaihtoehtoprojekteista ja pehmän teknologian käyttömahdollisuuksista. Lisäksi on keskustelua, ryhmätyötä ja saunomista.

Sunnuntaina perehdytään Tukholmassa toimivaan Kipsylen työ- ja asuinkollektiiviin.

Seminaarin hinta on yöpymiset ja ruokailut mukaan lukien 130 mk—170 mk, ilman yöpymistä 95 mk.

Ilmoittautumisia ottavat vastaan Seurakuntaopiston kurssikeskus, Alhonsaari puh. 90-280588, tai Jari Peltoranta ja Tuula-Maria Ahonen puh. 90-873 6090. Heiltä saa myös lisätietoja seminaarista.

RAUHANTUTKIMUS

Rauhantutkimus on poikkitieteellistä sovellettua tutkimusta, joka etsii konflikteille rauhanomaisia ratkaisuja. Rauhantutkimuksen tarjoamissa ratkaisumalleissa on useimmiten kysymys kokonaisista muutosprosesseista. Nämä voivat koskea rakenteita, toimintamalleja, arvostuksia, jne. Rauhantutkimus tarkastelee myös konfliktikäyttäytymisen jatkuvuuden ja muutoksen ehtoja. Rauhantutkimukselle on oleellista sen kansainvälisyys. Sen tarkoituksena ei ole rajoittaa alueellisiin tai tilannekohtaisiin erikoisoloihin, vaan edesauttaa eri näkökulmien mukaantuonnin pohjalta rauhan kokonaisvaltaista saavuttamista maailmassa.

Rauhantutkimus rakentaa kriittistä muutoksen teoriaa. Sen luovuuden ja elinvoimaisuuden ehtona on laaja-alainen eri tieteenalojen tutkijoiden vuorovaikutus. Viime vuosina kiinnostus rauhantutkimuksellisiin ongelmiin on kasvanut lukuisten tieteiden piirissä. Tutkijat, opiskelijat ja akateemisten ammattien harjoittajat kysyvät yhä yleisemmin, mitä heidän omalla tieteenalallaan voisi tutkia rauhanasian edistämiseksi.

RAUHANTUTKIMUS on Suomen Rauhantutkimusyhdistyksen julkaisema, neljä kertaa vuodessa ilmestyvä tieteellinen aikakauslehti. Siinä julkaistaan artikkeleita, katsauksia ja kirja-arvosteluita rauhantutkimuksen näkökulmasta. Kirjoittajina on mm. kansainvälisen politiikan, valtio-opin, filosofian, sosiologian, psykologian, historian, taloustieteen, oikeustieteen, lääketieteen tai luonnontieteiden koulutuksen saaneita henkilöitä. RAUHANTUTKIMUS ilmestyy toisinaan myös tieteenala- tai teemakohtaisena erikoisnumerona.

RAUHANTUTKIMUS tulee jäsenetuna Suomen Rauhantutkimusyhdistyksen jäsenille. Nyt tarjoamme sen **uusille lukijoille**, jotka eivät halua liittyä jäseniksi, tutustumishintaan 60 mk/4 numeroa. Normaali tilaushinta on 90 markkaa. Tilaus alkaa seuraavasta numerosta.

Jäseneksi liittymällä saat RAUHANTUTKIMUKSEN vuodeksi samansuuruisella 60 markan jäsenmaksulla. RAUHANTUTKIMUS ottaa vastaan myös alaansa kuuluvia käsikirjoituksia arvioitavaksi julkaisemista varten. Jokaisen numeron takakannessa julkaistaan ohjeet kirjoittajille. Toimituksen osoite on sama kuin tilausosoite.

Leikkaa tämä osa irti ja lähetä osoitteella: RAUHANTUTKIMUS

Rauhan- ja konfliktintutkimuslaitos
PL 447 33101 TAMPERE

- ☐ Tilaan uutena lukijana RAUHANTUTKIMUKSEN tutustumishintaan 60 mk/4 nroa. Tähän tutustumishintaan voi tehdä myös lahjatilauksen uudelle lukijalle.
- ☐ Olen vanha tilaaja. Jatkan tilaustani hintaan 90 mk/4 nroa.
- ☐ Haluan liittyä Suomen Rauhantutkimusyhdistys r.y:n jäseneksi. Jäsenmaksu vuodelta 1987 on 60 markkaa.

Älä lähetä kirjeen mukana rahaa! Laskutamme myöhemmin. Lehden voi tilata myös puhelimitse virka-aikana numerosta (931) 325 35.

Nimi _____

Lahjatilauksessa lahjan maksaja _____

Katuosoite _____

Lahjan maksajan katuosoite _____

Postitoimipaikka _____

Lahjan maksajan postitoimipaikka _____

0006620000
SERITI
SENTIE 23 A 16
00100 HELSINKI 10

Hyvää Joulua
ja

Onnellista Uutta vuotta

toivottavat lukijoilleen ja jäsenilleen
Katsaus-lehti ja Kriittinen korkeakoulu ry.